

ALCIMI ECDICII AVITI

POEMATUM

DE MOSAICÆ HISTORIÆ GESTIS

LIBRI QUINQUE.

PROLOGUS.

¹ *Domino sancto in Christo piissimo ac beatissimo Apollinari episcopo Alcimus Ecdicius Avitus frater.*

Nuper quidem, paucis homiliarum mearum in unum corpus redactis, hortatu amicorum discrimen editionis intravi. Sed adhuc te majora suadente, in cothurnum petulantioris audaciæ edurata fronte procedo. Injungis namque, ut si quidquam de quibuscunque causis metri lege conscriptum est, sub professione opusculi vestro nomini dedicetur. Recolo equidem nonnulla me versu dixisse: adeo ut si ordinarentur, non minimo volumine stringi potuerit epigrammatum multitudo. Quod dum facere servato causarum vel temporum ordine meditarer, omnia pene in illi notissimæ perturbationis necessitate dispersa sunt. Quæ quoniam singillatim aut requiri difficile, aut inveniri impossibile foret, abjeci ea de animo meo, quorum mihi vel ordinatio salvorum, vel dispersorum reparatio dura videretur. Aliquos sæpe libellos apud quemdam familiarem meum postea reperi: qui licet nominibus propriis titulisque respondeant, et alias tamen causas inventa materie opportunitate perstringunt. Hi ergo, quia jubes, etsi obvari sunt opere meo, tuo saltem nomine illustrantur. Quanquam quilibet acer ille doctusque sit,

² De his libris Avitus ipse ad Apollinarem Sidonii filium scribens epist. 45: *Magnificentia vestra, inquit, litteras vidi, quibus scribebatis placuisse vobis libellos quos de spiritualis historiae gestis etiam lege poematis lusi.* Titulus hic libris omnibus communis. Nam singuli peculiare suos habent. Pro spirituali autem historia quæ latius patet, Mosaicæ nomen a nobis substitutum, nec Avitus opinor ipse improbare. Quæ operis hujus primæ fuerunt editiones, princeps videlicet omnium Argentoratensis anno 1507, et quæ altero ac tertio post anno Coloniae et Parisiis proliere, cum manuscriptis consentientes, nihil admodum inter se discrepant, nisi quantum variare diversa solent exemplaria. At longe dissimilis quæ has anno

³ Hanc epistolam minus emendatam antea ediderat Sirmondus inter notas ad Ennodii opusculum de

A si religiosi propositi stylum non minus fidei quam styli lege servaverit, vix aptus esse poemati queat. Quippe cum licentia mentiendi, quæ pictoribus ac poetis æque conceditur, satis procul a causarum serietate pellenda sit. In sæculari namque versuum opere condendo, tanto quis peritior appellatur, quanto elegantius, imo, ut vere dicamus, ineptius falsa texuerit. Taceo jam verba illa vel nomina, quæ nobis nec in alienis quidem operibus frequentare, ne dicam in nostris conscribere licet: quæ ad compendia poetarum, aliud ex alio significantia plurimum valent. Quocirca sæcularium judicio, qui aut imperitiæ aut ignaviæ dabunt, non uti nos licentia poetarum, plus arduum quam fructuosum opus agerent, divinam longe discerimus ab humana existimare censuram. Quoniam in asserendis quibusque rebus, vel etiam prout suppetit explicandis, si quacunque ex parte peccandum est, salubrius dicente clerico non impletur pompa quam regula, et tutius artis pede quam veritatis vestigio claudicatur. Non enim est excusata perpetratio peccati libertas eloquii. Nam si pro omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, rationem redhibere cogentur (*Math. xii, 36*), agnosci in promptu est, illud periculosius lædere, quod tractatum atque meditatam et antepositum vivendi legibus, loquendi lege præsumitur.

1536 secuta est, Lugdunensis Joannis Gagneii. Innumeris quippe locis, ut præfati sumus, depravata, et quingentis prope verbis, inaudito, ac nisi auctor ipse proderet, incredibili facinore interpolata. Quæ et in cæteras deinceps editiones passim recepta, sic eas infecit, ut fœcum pati necesse fuerit viros litteratos, et pro Aviti versibus Gagneianis hand raro legere et usurpare. Hoc igitur contagio ut liber sit Avitus in posterum, suæ illum origini genuinæque nitenti reddere conati sumus, ope nati veterum aliquot exemplarium, cum quibus hos libros religiose contulimus, varias lectiones nullas aspernati, præter inutiles, aut quas aliorum codicum consensus refelleret.

vita B. Epiphaniæ episcopi Ticinensis.

LIBER PRIMUS.

DE INITIO MUNDI.

Quidquid agit varios humana in gente labores,
Unde brevem carpunt mortalia tempora vitam,
Vel quod polluti vitiantur origine mores,
Quos aliena premunt priscorum facta parentum,
Addatur quamquam nostra de parte reatus,

Quod tamen amisso dudum peccatur honore,
Ascribam tibi, prime pater, qui senine mortis
Tollis sucidæ vitalia germina proli.
Et licet hoc totum Christus persolverit in se,
Contraxit quantum percussa in stirpe propago:

Autamen auctoris vitio, qui debita lethi
Instituit, morbosque suis ac funera misit,
Vivit peccati moribunda in carne cicatrix.

Jam Pater omnipotens librantis pondere verbi
Undique collectis discreverat arida lymphis,
Littoribus pontum constringens, flumina ripis :
Jam proprias pulchro monstrabat lumine formas,
Obscuro sedente die, varioque colore
Plurima distinctum pingebat gratia mundum.
Temporibus sortita vices tum lumina cœlo
Fulsere alterno solis lunæque meatu.
Quin et sidereus nocturno tempore candor
Temperat horrentes astrorum luce tenebras
Actutum suavi producens omnia fetu,
Pulchra repentino vestita est gramine tellus.
Accepere genus sine germine jussa creari,
Et semen voluisse, fuit. Sic ubere verbi
Frondescunt silvæ; teneris radicibus arbor
Duravit vastos parvo sub tempore ramos.

Protinus in varias animalia multa figuras
Surgunt, et vacuum discurrunt bruta per orbem ;
Elatæ in altum volucres, motu jure citato
Pendentes secuire vias, et in aere sudo
Præpetibus librat membrorum pondere pennis.
Post etiam clausi vasto sub gurgite pisces
Respirant lymphis, flatusque sub æquore ducunt.
Quæque negant nobis, illis adit humida vitam.
Nec minus in pelago viviscunt grandia cete,
Accipiuntque cavis habitacula digna latebris :
Et quæ monstra solet rarus nunc prodere pontus,
Aptat ad infornes condens solertia formas.
Quodque hominum falso credit mens nescia fœdum,
Per propriam speciem natura judice pulchrum est.

Ergo ubi completis fulserunt omnia rebus,
Ornatque suo perfectus constitit orbis,
Tum Pater omnipotens æterno lumine lætum
Contulit ad terras sublimes ex æthere vultum,
Illustrans quodcumque videt : placet ipsa tuenti
Artifici factura suo, laudatque Creator
Dispositum pulchro quem condidit ordine mundum.
Tum demum tali sapientia voce locuta est :
En præclara nitet mundano machina cultu ;
Et tamen impletum perfectis omnibus orbe
Quid juvat ulterius nullo cultore teneri ?
Sed ne longa novam contristent otia terram,
Nunc homo formetur, summi quem tangat imago
Numinis, et nostram, celso donatus honore,
Induat interior formosa in mente figuram.
Nunc libet erectum vultu præponere pronis,
Qui regat æterno subjectum fœdere mundum,
Bruta domet, legem cunctis ac nomina ponat,
Asra notet, cœlique vias et sidera norit ;
Discat et iuspectis discernere tempora signis :
Subjiciat pelagus sævum, ingenioque tenaci
Possideat quæcumque videt ; cui bestia fremens
Seriatur, et posito discant mansueta furore
Imperium jumenta pati, jussique ligari
Festinent trepidi consueta in vincla juveni.
Quoque magis natura hominis sublimior exstet,

A Accipiat rectos in cœlum tollere vultus :
Factorem quærat proprium, cui mente fideli
Impendat famulam longævo in tempore vitam.

Hæc ait, et fragilem dignatus tangere terram,
Temperat humentem consperso in pulvere limum,
Moliturque novum dives sapientia corpus.
Non aliter quam nunc opifex cui artis in usu est
Flectere laxatas per cuncta sequacia ceras,
Et vultus implere manu, seu corpora gypso
Fingere, vel segni speciem componere mæssa.
Sic Pater omnipotens victurum protinus arvom
Tractat, et in lento meditatatur viscera cœno.
Hinc arcem capitis sublimes in vertice signat,
Septiforem vultum rationis sensibus aptans,
Olfactu, auditu, visu, gustuque potentem.

B Tactus erit solus, toto qui corpore iudex
Sentiat, et proprium spargat per membra vigorem.
Flexilis arctatur recavo sic lingua palato,
Pressus ut in camera pulsantis verbere plectri
Percusso resonet modulatus in aere sermo.
Exin succiduum porrecto in corpore pectus
Spargit ramosas post brachia fortia palmas.
Succedit stomacho medius, qui tegmine molli
Inter utrumque latus foveat vitalia, venter.
Dividuum partem femur excipit, aptius ut se
Alternus moveat duplicato poplite gressus.
At parte ex alta, fingit quam conditor unus,
Occipiti submissa suo descendere cervix
Incipit, et vastos compagibus addere nervos.
Spina rigens crebris inter commercia nodis

C Diffundit duplicem costarum ex ordine cratem.
Pars interna novos vitæ forma ur ad usus,
Naturale parant tegmen vitalia cordi,
Massaque congestis pendens absconditur extis.
Addi ur his tenui pascendus ab aere pulmo,
Qui concepta trahens lenti spiramina flatus,
Accipiat reddens, reddat quas sumpserat auras,
Inque vicem crebro pellatur anhelitus haustus.
Dextra tenet jecoris vegetandum sanguine fontem,
Quo clausum venæ spargunt per viscera flumen.
Lienis lævum sortitur regula partem,
Qua crines perhibeat unguisque recrescere sectos,
Nec concisa dolent : hinc nunc augmenta resumunt
Quæ vivunt sensuque carent in corporis usu.

Postquam perfectæ jacuit novitatis imago,
D Formatumque lutum speciem pervenit in omnem :
Vertitur in carnem limus, durataque molles
Visceribus mediis traxerunt ossa medullas.
Inseritur venis sanguis, vivoque colore
Inficit ora rubor : toto tum corpore pallor
Pellitur, et niveos depingit purpura vultus.
Inde ubi perfectis consuescit vivere membris
Totus homo, et sumant calefacta ut viscera solam
Expectant animam, puro quam fonte creator
Promat, et erectos rectorum mittat in artus.
Lenem perpetuo flatum profundit ab ore,
Inspiratque homini : quem protinus ille receptum
Attrahit, et crebri discit spiraminis auras.

Postquam nascentem solers prudentia seusum

Imbuat, et puro rationis lumine fulsit,
Surgit, et erectis firmat vestigia plantis.
Tum varias mundi species, cœlique figuras
Mirantem, tali compellat voce Creator :
Ilæc quæ mundanis cernis pulcherrima rebus
Incrementa novis, ornatum tensa per orbem,
Solutus habe, totisque prior dominare fruendo.
Tu mihi, cuncta tibi famulentur : maximus ordo eat,
Te parere pio qui subdidit omnia patri.
Non species ullæ, nec numina vana colantur,
Non si quid cœlo sublime novumque cornuscat,
Non quæ vel terris vivunt formata, vel undis,
Nec quod forte premens prohibet natura videri.
Usibus ista tuis, non cultibus, esse memento :
Præcellens factis factorem pronus adora.

Interea sextus noctis primordia vesper
Rettulit, alterno depellens tempore lucem ;
Dumque petunt dulcem spirantia cuncta quietem,
Solvitur et somno laxati corporis Adam,
Cui Pater omnipotens pressum per corda soporem
Jecit, et immenso tardavit pondere sensus,
Vis ut nulla queat sopitam solvere mentem.
Non si forte fragor securas verberet aures,
Nec si commoto cœlum tunc intonet axe,
Sed nec pressa manu rupissent membra quietem.
Tum vero cunctis costarum ex ossibus unam
Subducit lævo lateri, carnemque reponit.
Erigitur pulchro genialis forma decore,
Inque novum subito procedit femina vultum.
Quam Deus æterna conjungens lege marito,
Conjugii fructu pensat dispendia membri.

Istius indicium somni mors illa secuta est,
Sponte sua subit sumpto quam corpore Christus.
Qui cum passurus ligno sublimis in alto
Penderet nexus, culpas dum penderet orbis,
In latus extensi defixit missile lictor.
Protinus exsiliens manavit vulnere lympha,
Qua vivum populis jam tum spondente lavacrum,
Fluxit martyrium signans et sanguinis unda.
Inde quiescenti gemina dum nocte jaceret,
De lateris membro surgens Ecce-ia nupsit.

Principio rector tanti sacrare figuram
Disponens vinculi, necit connubia verbo :
Vivite concordii studio, mundumque replete,
Crescat longævum felici semine germen :
Non annis numerus, vitæ nec terminus esto.
Progeniem sine fine dedi, quam tempore toto
Aspicies, generi primus qui poneris auctor.
Pronepos eductos spargens per sacra nepotes
Viventes numeret proavos, inque ora parentum
Ducant aunos natorum pignora nati.

Tum lex conjugii, toto venerabilis ævo,
Intemerata suo servabitur ordine cunctis.
Femina persistat de viscere sumpta virili,
Conjugio servare fidem; nec separet alter
Quod jungit sociatque Deus; patremque relinquat
Et matrem justo constrictus amore maritus.
Ista parentales non rumpant vincula curæ,
Vita sed amborum carnem teneatur ad unam.

A Taliter æterno conjungens fœdere vota,
Festivum dicebat hymen, castoque pudori
Concinit angelicum juncto modulamine carmen.
Pro thalamo paradisi erat, mundusque dabatur
In dotem, et lætis gaudebant sidera flammis.

Est locus eoo mundi servatus in axe
Secretis, natura, tuis, ubi solis ab ortu
Vicinos nascens aurora repercutit ludos.
Hic gens ardentem cœli subterjacet axem,
Quam candor fervens albenti ex æthere fuscet.
His semper lux pura venit, cœloque propinquo
Nativam servant nigrantia corpora noctem.
At tamen in tetrus splendentia lumina membris
Captivo fulgore micant, visuque nitente
Certior accrescit pullatis vultibus horror :

B Cæsaries incompta riget, quæ crine supino
Stringitur, ut refugio careat frons nuda capillo.
Sed magnum nostros quidquid deseritur ad usus,
Iis totum natura dedit telluris opimæ.
Quidquid odoratum pulchrumque allabitur, inde est
Concolor iis ebeni piceo de fomite ramus
Surgit, et hic, eboris munus quæ porrigit orbi,
Informis pulchros deponit bellua dentes.
Ergo ubi transmissis mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia jungere cœlo,
Lucus inaccessa cunctis mortalibus arce
Permanet, æterno conclusus limite, postquam
Decidit expulsus primævi criminis auctor,
Atque reis digno felici a sede revulsis,
Cœlestes hæc sancta capit nunc aucta ministros.

C Non hic alterni succedit temporis, unquam
Bruma, nec æstivi redeunt post figura soles,
Excelsus calidum cum reddit circulus annum,
Vel densante gelu canescunt arva pruina.
Illic ver assiduum cœli clementia servat :
Turbidus Auster abest, semperque sub ære sedit
Nubila diffugiunt jugi cessura sereno.
Nec poscit natura loci quos non habet imbres,
Sed contenta suo dotantur germina rore.
Perpetuo viret omne solum, terræque tepentis
Blanda nitet facies; stant semper collibus herbæ,
Arboribusque comæ; quæ cum se flore frequentè
Diffundunt, cœleri confortant germina succo.
Nam quidquid nobis toto nunc nascitur anno,
Menstrua maturo dant illic tempora fructu.

D Lilia perlucent nullo flaccientia sole,
Nec tactus violat violas, roseumque ruborem
Servans perpetuo suffundit gratia vulu.
Sic cum desit hiems, nec torrida ferveat æstas,
Fructibus autumnus, ver floribus occupat annum.
Hic quæ donari mentitur fama Sabæis
Cinnama nascuntur, vivax quæ colligit ales,
Natali cum sine perit, nidoque perusta
Succedens sibimet quæsita morte resurgit :
Nec contenta suo tantum semel ordine nasci;
Longa veterinosi renovatur corporis ætas,
Incens inque levant exordia crebra senectam.
Illic desudans fragrantia balsama ramus
Perpetuum promit pingui de stipite fluxum.

Tum si forte levis movit spiramina ventus,
 Flatibus exiguis, lenique impulsa susurro,
 Dives silva tremis foliis, ac flore salubri,
 Qui sparsus late suaves dispensat odores.
 Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit.
 Talis in argento non fulget gratia, tantam
 Nec crystallæ trahunt nitido de frigore lucem.
 Margine riparum virides micuere lapilli,
 Et quas miratur mundi jactantia gemmas,
 Illic saxa jacent: varios dant arva colores,
 Et naturali campos diademate pingunt.
 Eductum leni fontis de vertice flumen
 Quattuor in largos confestim scinditur amnes.
 Euphratem, Tigrimque vocant, qui limite certo
 Longa sagittiferis faciunt confinia Parthis.
 Tertius inde Geon, Latio qui nomine Nilus
 Dicitur ignoto cunctis plus nobilis ortu;
 Cujus in Ægyptum lenis perlabitur unda,
 Ditatura suam certo sub tempore terram.
 Nam quoties tumido perrumpit flumine ripas
 Alveus, et nigris campos perinundat arenis,
 Ubertas taxatur aqua, cœloque vacante
 Terrestrem pluviam diffusus porrigit amnis.
 Tunc inclusa latet lato sub gurgite Memphis,
 Et super absentes possessor navigat agros.
 Terminus omnis abest, æquatur iudice fluctu
 Annua suspendens contactus jurgia limes.
 Gramina nota videt lætus subsidere pastor,
 Inque locum pecorum viridantis jugere campi
 Succedunt nantes aliena per æquora pisces.
 Ast postquam largo secundans germina potu
 Lympha maritavit sitientis viscera terræ,
 Regreditur Nilus, sparsasque recolligit undas:
 Fit fluvius pereunte lacu: tum redditur alveo
 Pristina riparum conclusis fluctibus obex,
 Donec dividuum spargens per devia finem
 Gurgite septeno patulum percurrat in æquor.
 Sed cur dicatur tantum mundana latere
 Vertex Nile tuus? nam qui nesciris ab ortu,
 Non solus, sed quartus eras, diffusus ab illo,

A Despicit excelso qui flumina cuncta meatu,
 Ipsius atque pater pelagi supereminet omnes,
 Quas montes, quas plana vomunt, quas nubila, lym-
 [phas.

Quartus Physon erit, quem possidet India Gangem,
 Motus odorifero quoties qui vertice crevit,
 Deciduis pulchro quas spargunt flumina luco
 Prælabens furatur opes, et gurgite nostrum
 Ducit in exsilium. Nam ripa largus utraque,
 Annibus ut nostris enodes ferre papyros,
 Aut scirpos algasque leves deducere mos est,
 Excrementa trahens magnus sic ditia Ganges
 Hoc etiam donat mundo, quod projicit alveo.

Interea primi, summus quos junxerat auctor,
 In paradisiaca ponuntur sede parentes.

B Tum rector tali proponit præmia lege:

O summum factoris opus, quos sola creavit
 Nostra manus, nasci cum cætera voce jub rem,
 Aspiciatis quanto pulcherrimus ubere lucus
 Per multas famuletur opes? hæc cuncta dabuntur
 Ad vestros sine sine cibis, hinc esca petatur:
 Sumite concessas fruges, et carpente poma.
 Illic operis dulci studio secunda quiescat
 Deliciisque fruens longævo in tempore vita.

Est tamen in medio nemoris quam cernitis arbor

Notitiam recti pravique in germine portans:

Hujus ab accessu vetitum restringite tactum.

Nec vos forte premat temeraria discere cura

Quod doctor prohibet: melius nescire beatas

Quod quæsisse nocet; testor quem fecimus orbem,

C Quod si quis vetitum præsumpserit arbore pomum,

Audax commissum mortis discrimine pendet.

Non immensa loquor; facilis custodia recti est:

Servator vitam, finem temeratores habebit.

Accipiunt juvenes dictum, lætique sequuntur,

Spondentes cuncto servandam tempore legem.

Sic ignara mali novitas, nec conscia fraudis,

Incautas nulla tetigit formidine mentes.

At pater instructos sacrata in sede relinquens,

Lætus in astrigeram cœli se sustulit aulam.

LIBER SECUNDUS.

DE ORIGINALI PECCATO.

Uitor interea, venturi nescia casus,
 Libertas secunda bonis, fruiturque beata
 Uberrate loci. Largos hinc porrigit illis
 Tellus prompta cibos: fructibus quin altor opimi
 Sumitur assiduus tenui de caespite fructus.
 At si curvati secundo pondere rami
 Mitia submitunt sublimi ex arbore poma,
 Protinus in florem vacuus turgescere palmes
 Incipit, inque novis setum promittere gemmis.
 Jam si prædulces delectat carpere somnos,
 Mollibus in pratis, pictaque recumbitur herba.
 Cumque voluntati sacrum nemus offerat omnes
 Delicias, omnibusque novis se præbeat amplum:
 Sic epulas tamen hi capiunt, escamque requirunt,

PATROL, LIX.

Compellit quod nulla famas, nec lassæ fovendo

Indigus hortatur compleri viscera venter.

Et nisi concessum libuisset noscere pastum,

D Esuriens ignota cibos non posceret ullos,

Nullaque constantem fulcirent pabula vitam.

Corpora nuda vident, et mutua cernere membra

Non pudet, atque rudis scœdum nil sentit honestas.

Non natura hominis, vitium sed causa pudori est;

Nam quæcunque bonus formavit membra Creator,

Ut pudibunda forent, carnis post compulsi usus.

Tunc mens intactos servabat candida visus,

Angelicæ qualis narratur gloria vitæ

Sidereas habitare domos; qualemque redemptis

Spondet reddendam mortis post tempora Christus:

Queis neque conjugium curæ nec fœdere turpi
Miscabit calidos carnalis copula sexus.
Cessabit gemitus, luxus, metus, ira, voluptas,
Fraus, dolor, atque dolus, mœror, discordia, livor.
Nullus egens, nullus cupiens, sed pace sub una
Sufficiet cunctis sanctorum gloria Christus.

His protoplastorum sensum primordia sacra
Continuere bonis, donec certamine primo
Vinceret oppressos fallacem culpa per hostem.
Angelus hic dudum fuerat, sed crimine postquam
Succensus proprio, tumidos exarsit in usus,
Se semet fecisse putans, suus ipse Creator
Quod fuerit, rabido concepit corde furorem,
Auctoremque negans, Divinum consequar, inquit,
Nomen, et æternam ponam super æthera sedem,
Excelso similis, suminis nec viribus impar.

Talia jactantem præcelsa potentia cœlo
Jecit, et ejectum priseco spoliavit honore.
Quique creaturæ præfulsit in ordine primus,
Primas venturo pendet sub iudice pœnas.
Quandoquidem gravior talem sententia punit,
Quem mirum cecidisse putes? nam crimen acerbat
Auctor, in ignaro minor est peccante reatus,
Durius atque malum quod major fecit habetur.

Sed quod vivaces prætendit in abdita sensus,
Quodque futura videt, rerumque arcana resignat,
Angelici fervens superest natura vigoris.
Horrendum dictu, signisque notabile monstrum.
Nam quidquid toto dirum committitur orbe,
Iste docet, scelerumque manus ac tela gubernat,
Pugnat et occultus per publica crimina latro.

Et nunc sæpe hominum, nunc ille in sæva ferarum
Vertitur ora, novos varians fallentia vultus.
Altis interdum subito mentita volantis
Fit species, habitusque iterum confingit honestos,
Apparens nec non pulchro ceu corpore virgo,
Pertrahit ardentes obscena in gaudia visus.

Sæpe etiam cupidis argentum immane coruscat,
Accenditque animus auri fallentis amore,
Delusus fugiens vano phantasmate tactus.
Nulli certa fides constat vel gratia formæ
Sed quo quemque modo capiat, teneatque nocendo
Opportuna dolis, clausæque accommoda fraudi,
Sumitur exterior simulata fronte figura.

Major adhuc etiam sævo permissa potestas,
Ut sanctum vincat; dudum collata creato
Sic natura valet, rectam quam condidit auctor,
Sed post ad pravos subversor transtulit usus.

Vidit ut iste novos homines in sede quieta
Ducere felicem nullo discrimine vitam,
Lege sub accepta Domino famularier orbis,
Subjectisque frui placida inter gaudia rebus :
Commovit subitum zeli scintilla vaporem,
Excrevitque calens in sæva incendia livor.
Vicinus tunc forte fuit, quo concidit alto,
Lapsus, et innexam traxit per prona catervam.

Hoc recurrens, casumque premens in corde recen-
Item,

Plus doluit periisse sibi quod possidet alter.

A Tunc mixtus cum felle pudor sic pectore questus
Explicat, et tali suspiria voce relaxat :

Proh dolor, hoc nobis subitum consurgere plasma,
Invisumque genus nostra crevisse ruina !
Me celsum virtus habuit, nunc ecce rejectus
Pellor, et angelico limus succedit honori.
Cœlum terra tenet, vili compage levata
Regnat humus, nobisque perit translata potestas.
Non tamen in totum periit : pars magna retentat
Vim propriam, summaque cluit virtute nocendi.
Nec differre juvat ; jam nunc certamine bando
Congrediar, dum prima salus, experta nec ullos
Simplicitas ignara dolos, ad tela patebit.
Et melius soli capientur fraude, priusquam
Fecundam mittant æterna in sæcula prolem.

B Immortale nihil terra prodire sinendum est :
Fons generis pereat, capitis dejectio victi
Semen mortis erit ; pariat discrimina lethi
Vitæ principium ; cuncti feriantur in uno ;
Non faciet vivum radix occisa cacumen.
Hæc mihi dejecto tandem solatia restant.
Si nequeo clausos iterum conscendere cœlos,
Illis quoque claudentur : levius cecidisse putanda
est.

Si nova perdatur simili substantia casu,
Si comes excidii subeat consortia pœnæ
Et quos prævideo nobiscum dividit ignes.
Sed ne difficilis fallendi causa putetur ;
Hæc monstranda via est, dudum quam sponte cu-
rri

C In pronum lapsus ; quæ me jactantia regno
Depulit, hæc hominem paradisi limine pellet.
Sic ait, et gemitus vocem clausere dolentis.

Forte fuit cunctis animantibus altior astu,
Æmulus arguto callet qui pectore serpens :
Hujus transgressor de cunctis sumere formam
Eliquit, aerium circumdans tegnine corpus,
Inque repentinum mutatus tenditur anguem :
Fit longa cervice draco, splendentia colla
Depingit maculis, teretisque volumina dorsi
Asperat, et squamis per terga rigentibus armat.

Qualis vere novo, primis cum mensibus æstæ
Præmi tit lætos post frigora pigra tepores,
Evadens veterem reparatis motibus annum ;
Et siccum nitido discingens corpore tegmen,

D Procedit coluber, terrarumque abdita linquens,
Præfert terribilis metuendum forma decorem.
Dira micant oculi : tum lumine visus acuto
Lætior optatum discit consuescere solem.
Nunc simulat blandum, crebro ceu carmine fauce
Ludunt, et trifidam dispergunt guttura linguam.

Ergo ut vipeream malesuada fraude figuram
Induit, et totum fallax processit in anguem,
Pervolat ad lucem ; nam forte rubentia læti
Carpebant juvenes viridi de palmitè mala.
Tum veritus serpens, firma ne mente virili
Non queat injecto subvertere corda veneno,
Arboris erectæ spiris reptantibus alto
Porrigitur, tractumque suum sublimibus æquans,

m facilem leni sic voce momordit.
 , mundique decus pulcherrima virgo,
 quam roseo præfulgens forma pudore,
 eri ventura parens, te maximus orbis
 tal matrem : tu prima et certa voluptas
 aque viri, sine qua non viveret ipse,
 or, sic jure tuo subjectus amori
 cis conjux, reddes cui fœdere prolem.
 ligna datur paradisi in vertice sedes,
 bjecta tremit famulans substantia mundi :
 œlum, quod terra creat, quod gurgite magno
 it pelagus, vestros confertur in usus.
 tra negat, datur ecce in cuncta potestas.
 uideo invideo, miror magis : ut tamen una
 at liber dulci super arbore tactus,
 elim quis dira jubet, quis talia dona
 , et rebus jejunia miscet opimis.
 le blanditam finxerunt sibila vocem.
 spor, o mulier, mentem caligine clausit
 rpente loqui? ve:bum committere bruto
 det, ut vestram præsumat bellua linguam,
 utrum pateris, res;ponsumque insuper addis?
 ubi mortiferum seductilis Eva venenu n
 accipiens cladi consensit iniquæ,
 i serpentem vano sic ore locuta est.
 s o pollens coluber dulcissime dictis,
 t rere, Deus nobis jejunia suasit,
 libet largo curari corpora pastu.
 les epulas totus quas porrigit orbis :
 n his licito genitor promptissimus uti
 it, et totas vitæ laxavit habenas.
 la est nemoris inediti quam perspicis arbor
 ta cibus, hæc tantum tangere poma
 tam, dives præsumit cætera victus.
 libertas temerari noxia legem,
 terribili prædixit voce Creator,
 i nos statim luituros morte reatum.
 ellet mortem tu nunc, doctissime serpens,
 ibens, quonium rudibus non cognita res est.
 lus inde draco, et lethi tum sponte magister,
 m docet, et captas sic fatur ad aures.
 s vacuum formidas femina nomen.
 siet vobis rapidæ sententia mortis :
 er invisus sortem non contulit æquam,
 i scire dedit, sibimet quæ summa reservat.
 vat ornatum comprehendere aut cernere mundum,
 s misero concludi carcere mentes?
 os pariter sensus, oculosque patentes
 is natura creat, sol omnibus unus
 et humano non distat bellua visu.
 mo mage sume mecum, mentemque supernis
 et erectos in cœlum porrigite sensus.
 i hoc quod vetitum formidas tangere pomum;
 ablit quæcunque pater secreta reponit.
 lo sus;pensos tantum ne contine tactus,
 iva diu frenetur lege voluptas.
 i ubi divinum libaveris ore saporem,
 rgata suo facient te lumina visu
 rare deos, sic sancta ut noxia nosse,

A Injustum recto, falsum discernere vero.

Talia fallaci spondentem dona susurro
 Credula submisso miratur femina vultu.
 Et jam jamque magis cunctari ac flectere sensum
 Incipit, et dubiam letho plus addere mentem.
 Ille ut vicino victam discrimine sensit,
 Atque iterum nomen memorans arcemque deorum,
 Unum de cunctis lethali ex arbore malum
 Detrahit, et suavi pulchrum perfundit odore,
 Conciliat speciem, nutantique insuper offert.
 Nec spernit miserum mulier male credula munus.
 Sed capions manibus pomum lethale retractat.
 Naribus interdum labiisque patentibus ultro
 Jungit, et ignorans ludit de morte futura.

O quoties ori admotum compuncta retraxit,

B Audacis que mali titubans sub pondere dextra
 Cessit, et effectum sceleris tremefacta refugit!
 Diis tamen esse cupit similis, serpitque venenum
 Ambitione nocens; rapiunt contraria mentem,
 Hinc amor, inde metus; pulsat jactantia legem,
 Interdumque etiam lex subvenit; æstuat anceps
 Dividui cordis dura inter prælia fluctus.
 Nec tamen incentor desistit fallere serpens;
 Ostentatque cibum dubiæ, qui riturque morari.
 Et juvat in lapsum pendentis prona ruinæ.

Ut tandem victæ gravior sententia sedit,
 Æternam tentate famem per criminis escam,
 Serpentem satiare cibo quem sumeret ipsa,
 Annuit insidiis, pomumque vorata momordit.
 Dulce subit virus, capitur mors horrida pastu.

C Continet hic primum sua gurgula callidus anguis,
 Dissimulatque ferum victoria sæva triumphum.

Ignarus facti diversa parte revertens
 Adam diffusi lætus per granina campi
 Conjugis amplexus atque oscula casta petebat.
 Occurrit mulier, cui tunc audacia primum
 Flabat femineos animosa in corda furores.
 Et sic orsa loqui, seimesum namque gerebat
 Asservans misero pomum exitiale marito.
 Sume cibum dulcis virali ex germine conjux,
 Quod similem summo faciet te forte Tonanti,
 Numinibusque parem; non hoc tibi nescia donum
 Sed jam docta fero; primus mei viscera gustus
 Attingit, audaci dissolvens pacta periclo.
 Crede libens, mentem scelus est dubitasse virilem

D Quod mulier potui; præcedere forte timeba;
 Saltem consequere, atque animos attolle jacentes.
 Lumina cur flectis? cur prospera vota moraris?
 Venturoque diu tempus furaris honori?

Hæc effata dabat victuræ ferula mortis,
 Intereunte anima lethum dum crimina pascunt.
 Accipit infelix malesuadi verba susurri,
 Inflexosque retro dejecit ad ultima sensus.
 Non illum trepidi concussit cura pavoris,
 Nec quantum gustu cunctata est femina primo;
 Sed sequitur velox, miseræque ex conjugis ore
 Constante rapit inconstans dotale venenum,
 Faucibus et patulis inimicas porrigit escas.
 Vix uno pomum libarat succida morsu

Ingluvies, summumque dabat vix esca saporem :
 Ecce repentinus fulgor circumstitit ora,
 Lugendoque novos respersit lumine visus.
 Non cæcos natura dedit, nec luminis usu
 Privatam faciem peperit perfectio formæ.
 Nunc mage cæcus eris, cui jam non sufficit illud
 Noscere, quod tantus voluit te nosse creator.
 Ad vitam vobis cernendi facta facultas :

Vos etiam lethum vestra sed sponte videtis.
 Tum patuisse gemunt oculos ; nam culpa rebellis
 Fulsit, et obscenos senserunt corpora motus.
 Tunc primum nudos (dubium quid dicere possim
 Exstinctus natusne) pudor circumspicit artus.
 Erubuit propriæ jam mens sibi conscia culpæ,
 Regnavitque suis carnis lex indita membris.

Namque hinc posteritas vitiatu germine duxit
 Artibus illicitis cognoscere velle futura,
 Arcanisque sacris tardos immittere sensus,
 Edita vel cælo, vel tetro mersa profundo
 Rimari, et cautas naturæ irrumpere lages.
 Quærere nunc astris quo quisquam sidere natus,
 Prospera quam ducat restantis tempora vitæ,
 Dissimilem paribus proventum discere signis.
 Nec non et geminos uno sub tempore fusos,
 Quos indiscretus luci produxerit ortus,
 Motibus adversis varia sub sorte notare.
 Indigetes quosdam stellis ascribere divos,
 Junior antiquis ætas quos prætulit astris ;
 Atque infernali jam dudum nocte sepultis
 Vana per immensum disponere nomina cælum.

Jam magicam digne valeat quis dicere fraudem,
 Occultas tacito tentantem pectore vires,
 Divinis jungi virtutibus et cupientem ?
 Legifer ut quondam vates, sub rege superbo,
 Dum nova monstraret jussi miracula signi,
 Commovit livore magos ut talia tentent,
 Accumulentque suas zelo fervente ruinas.
 Illis suppeteret recta si forte potestas,
 Demere, non etiam festinent addere monstra.
 Æmula sed signis tantum, non viribus æqua,
 Quod removere nequit, duplicavit justius ira.
 Hinc est laudato quod possunt carmine Marti,
 Cum tacita sævos producunt arte dracones
 Absentes et sæpe jubent confluere secum.
 Tunc ut quisque gravem bello præsenferit hydram,
 Aspidis aut duræ clausas cognoverit aures,
 Concutit interius secreti carminis arma :
 Protinus et lassis verbo luctante venenis,
 Mox impune manu coluber tractatur inermis
 Et morsus tantum, non virus, in angue timetur.
 Interdum perit incantans, si callida surdus
 Adjuratori contempsit murmura serpens.
 Hoc quoniam de matre trahunt, et origine prima,
 Anguinæ fraudis quod sic linguæque periti,
 Mutua per speciem reddunt commercia fandi.
 Nec minus his pulsat contraria cura salutis,
 Angit præscitus ducti quos terminus ævi ;
 Cum tamen eductus infernis sedibus umbras
 Colloquium miscere putent, et nota referre.

A Spiritus erroris sed qui bacchatur in illis,
 Ad consulta parat vanis responsa figuris.
 Et ne porrecto dicantur singula verbo
 Præsenti illusus, damuabitur ille perenni
 Judicio, quisquis vetitum cognoscere tentat.

Nec jam sola fuit scrutatrix Eva malorum :
 Dicam nunc aliam, tali que peste laborans,
 Et conjuncta viro, proprium non vicerit Adam.
 Peccandi quasdam fervor succenderat urbes,
 Civica permittens laxatis crimina frenis.
 Incestus pro lege fuit, totumque libido
 Jus habuit, regni sedem metata voluptas
 Indigenas populos domina sub carne tenebat :
 Et scelerum studio, fida quod plebe locali
 Dudum parendi promptis respublica jussit,

B Abstinnisse nefas, et non peccasse pudendum
 C edebant omnes, facinus quos junxerat unum.
 Talibus offensus judex atque arbiter orbis
 Cum fureret, flammisque loco finemque pararet,
 Quendam dissimilem cunctis, tectoque latentem,
 Qui tunc forte fuit propria peregrinus in urbe,
 Atque inter multos solum sic alloquitur Loth :
 Oppida lascivo jam dudum plena furore
 Respergunt cælum maculis, nostrasque fatigant
 Quamvis obstructas scelerum clamoribus aures.
 Imminet exitium, tellus succensa reatu
 Ignibus ardebit, restinguet fulminis iuber
 Quæ non exstinxit ferrentia crimina fietus.
 Ipsa in perpetuas solvetur terra favillas,
 Quæ vivos cineres et post incendia servans,

C Sicque solum fingens, leviter si calce teretur,
 Ad minimum fugiens discedet pallida tactum.
 Tu nunc linque domum, perituras desce terras—
 Et rea cum dignis subs dant arva colonis.
 Nec tete impendens lethum conjunxerit illis,
 Non junxit quos vita. Tibi solatia conjux
 Præbeat, hac tantum socia contentus abito.
 Accelerate fugam, tenditur tramite recto,
 Neu subvertendas quisquam respexerit urbes.
 Vos nescite malum ; penas quicumque subibit
 Aspiciat, mortisque suæ spectacula secum
 Qui meruere ferant : salvandis terror abesto.
 Hæc Pater ; ast illi properant abscedere terra,
 Inciduntque moras, crudeliaque arva reinquunt.

Cæperat obduci vicium caligine densa,
 D Atque ignota prius demittere murmura cælum.
 Nec sic ut tonitru crebro cum percitus æther
 Ostentat pavidis innoxia fulmina terris.
 Sed prorsus finale malum stridore minaci
 Tetra per aërios mittebant signa tumultus.
 Tendebant moniti simul, et mandata tenentes
 Concessam rectis ad sedem vultibus ibant.
 Callidus alta petens sed qui subverterat Evam
 Serpens, femineam consuetus tangere mentem,
 Hic quoque formidans animum tentare virilem,
 Conjugis inspirat votis, ut nosse ruinas
 Veller, et evasas visu deprendere clades.
 O demens animi, cui jam non sufficit unam
 Succubuisse dolo : caruit jam parte bonorum

Quæ mala cognovit : si non exempla priorum
Terrent, exemplum fies ; nostroque timori
Nel post te pereat secreti dira cupido.
Ilicitum quod scire fuit, veitutumque tueri,
Respicias tantum nec narratura videbis.
 Ergo ubi majorem vicina ex urbe tumultum
Accepit mulier, vultum deflexa retorum,
Nix primo in visu restrictis motibus hæsit,
Cernere desistens cum cœperat ; inde gelato
Sanguine marmoreus perfudit viscera torpor ;
Diriguere genæ, pallor novus inficit ora.
Lumina non clausit, non saltem concidit illo
Pondere quo pulsant demissa cadavera terram ;
Sed stetit horrendo perlucens massa nitore,
Servavitque suam species decepta figuram.
Nec facile ut nosset, vitrum, lapis, anne metallum
Succedens homini, si non sal fauce notetur.
Ex tunc insipido mulier præventa reatu
Plus salsum sine mente sapit, quæ pungere sensus,
Exemplique potest salibus condere videntes.
Hic tamen hic magnum, quod non inflectitur iste,
Nec sequitur sociam, fortis nec vincitur Adam.

A Credo equidem melius, quod non occurrerit uxor
 Enarrare viro : nam si cœmperta referret,
 Forsan et hunc visu suasisset temnere jussa,
 Ceu proprium gustu fecit primæva virago :
 Quæ postquam sese pariter comitemque sefellit,
 Et nondum natam percussit vulnere prolem ;
 Tum victor serpens certamine lætus ab ipso,
 Puniceam crispans squamoso in vertice cristam,
 Jam non dissimulans quem presserat arte triumphum,
 Acrior insultat victis, et talibus infit :
 En divina manet promissæ gloria laudis.
 Quidquid scire meum potuit, jam credite vestrum est,
 Omnia monstravi, sensumque per abdita duxi,
 Et quodcumque malum solers natura negabat,
 Institui, dextrisque dedi conjungere lævam.
B Isthinc perpetua vosmet mihi sorte dicavi.
 Nec Deus in vobis, quanquam formaverit ante,
 Jam plus juris habet ; teneat quod condidit ipse,
 Quod docui mecum est : major mihi portio restat.
 Multa Creatori debetis, plura magistro.
 Dixit, et in media trepidos caligine linquens,
 Confictum periit linquens per nubila corpus.

LIBER TERTIUS.

DE SENTENTIA DEI.

Tempus erat quo sol medium transcenderat axem,
Pronus et excelsi linquens fastigia cœntri,
Vicina jam nocte leves præmiserat auras.
Illis sed major curarum volvitur æstus,
Ferventesque tenent male conscia corda dolores.
 Utque pudor capto detorsit lumina sensu,
Reppulit et miseros alterno a corpore visus,
Nec jam securo præstatur luce tueri
 Signatam fixo peccati stigmatem carnem,
Indumenta petunt, foliis ut mollibus ambo
Membra tegant, nudumque malum de veste patescat.
 Umbrosis propter stabat ficulnea ramis,
Frontentes diffusa comas, quas protinus Adam,
Iumentem capiens raso de cortice librum,
Assuit, et viridi solatur veste ruborem.
Induitur simili mulier lacrymabilis arte, et
Quos pavit misero fallax insania pomo,
Vestivit folio ; sæva quos arbore nudos
Reddidit, hos gravius tenui super arbore texit.
Et tamen adveniet tempus, cum crimina ligni
Per lignum sanet, purgetque novissimus Adam,
Meritaque ipsam faciat medicamina vitæ,
Qua mors invaluit : le hō delebere lethum.
Æreus excelso pendebit stipite serpens,
Cumque venenatum simulaverit, omne venenum
Purget, et antiquum perimat sua forma draconem.
 Interea genitor viridis per mollia luci
Rorantes sudo capiebat ab aere ventos.
Protinus attonitis senserunt auribus ambo
Præsentem Dominum : tristi tum luce perosam
Expavere diem detecto in crimine testem.
Illos nam vastis specubus si forte harathrum
Panderet, aut subitem tellus monstraret hiatus,

Non pigeat prono trepidos descendere saltu ;
 Et si suppeteret jam tum sententia lethi,
 Ilanc etiam repararet solandi cura pudoris.
C Seu flammis lymphisve darent, vel peccora ferro
 Appeteret vindex crudeli vulnere dextra.
 Sic miseri mortem, nondum discrimine notam,
 Cum primum meruere, volunt ; exordia finem
 Signant, et similes prædicunt adfore luctus,
 Ultima cum mundi senium consumpserit ætas,
 Cumque repentinus percusserit omnia fulgor
 Cœlorum, clangente tuba, qua nuntius ante
 Judicis adventu concussum terreat orbem :
 Tunc cum sinceros pastor discreverit agnos,
 Hædis disparibus diversa in parte locatis,
 Per medium dirimente chaos, quod fluctibus implet
 Sulphureis volvens undosa incendia gurgis,
 Flammarum stagnante lacu, quo fervida quondam
 Dicitur attracto nubes Sodomitica nimbo
 Guttatim sparsum fuisse in crimina fulmen,
D Cum plueret nox tetra focos, cœloque caducæ
 Aera per calidum stillarent undique mortes.
 Taliter ignifero missi de fonte gehennæ
 Fluxerunt tristes aliena in sæcula rivi.
 At quos terribili iudex decreverit hora
 Vivere post mortem, pœnaque ardore perenni,
 Subtrahet optato gravius sententia letho :
 Cumque foret melius, dispersis corpora membris
 Carpere perpetuum dura sub morte soporem,
 Invitos tamen urna vomet, quæ sola voluntas
 Rursus posse mori, sensuque carcere dolendi.
 Sed sic accipiet ferventis flamma camini,
 Ambustura suas ut nunquam siniat escas.
 At primi interea juvenes conamine casso

Per deserta ruunt, tutoque abscondita furto
Facta putant, cæcis optant latuisse tenebris.
Quid juvat, infelix, oculos a iudice flecti?
Te iudex cernit: nolis cur ipse videre,
Cum videre palam? solem non fuscet amœnum,
Si depressa gravem formidant lumina lucem,
Debilis et clarum visus non sustinet orbem.
Tum sic terribili primum Deus increpat ore,
Atque ubi sit miserum noscens interrogat Adam.
Qui trepidam pavidò producens pectore vocem,
Vix hæc pauca refert. Tuus, o Celsissime, terror
Mentibus insidens latebram tentare coegit.
Nam quia nuda forent inopertis corpora membris,
Erbui fateor, cælumque per abdita fugi.

Et quis, ait, subditum concussit corde pudorem?
Visus et unde novus? Nam te nec vellerà dudum,
Nec contexta priu. velavit tegmine vestis.
Forma rudis, proprio melius contenta decore,
Iudice se placuit: sed postquam fœdè rupto
Interdicta tuus perstrinxit germina gustus,
Naturale tibi tegmen non sufficit unum.
Hactenus et nudis nunc denudata patescunt,
Arguit obscenus quia turpia corpora motus.

Ille ubi convictum claro se lumine vidit,
Prodidit et totum discussio justa reatum,
Non prece submissa veniam pro crimine poscit,
Non votis lacrymisve rogat, nec vindice fletu
Præcurrit meritam supplex confessio pœnam.
Janque miser factus, nondum miserabilis ille est.
Erigitur sensu, timidisque accensa querelis
Fertur in insanas laxata superbia voces.
Heu male perdendo mulier conjuncta merito!
Quam sociam misero prima sub lege dedisti,
Hæc me consiliis vicit devicta sinistris,
Et sibi jam notum persuasit sumere pomum.
Ista mali caput est, crimen surrexit ab ista.
Credulus ipse fui, sed credere tu docuisti,
Connubium donans, et dulcia vincula nectens.
Atque utinam felix, quæ quondam sola vigeat,
Cælebs vita foret, talis nec conjugis unquam
Fœdera sensisset, comiti non subdita pravæ.

Hæc igitur rigidi commotus mente Creator,
Mœrentem celsis compellat vocibus Evam.
Cur miserum labens traxisti in prona maritum?
Nec contenta tuo deceptrix femina casu,
Sublimi sensum jecisti ex arce virilem?
Illa pudens, tristisque genas suffusa rubore,
Auctorem sceleris clamat decepta draconem,
Qui pomum vetito persuasit tangere morsu,
Post hæc finalem promittit sententia legem,
Serpentemque reum prima sic voce notavit.
Tu coluber, cujus peccavit femina fraude,
Errorisque virum consortem reddidit ipsa,
Propter utrumque reus, pendes quod fecit uterque.
Nec tibi sublimi constabit pectore vertex,
Callida sed pronus per terram pectora volves:
Utque fuga trepido sinuosa volumina currant,
Non gressus sed lapsus erit, teque ipse sequeris
Flexibus, et spiras viventia vincula nectent.

A Tum propter suasam miserorum cordibus escam,
Tellurem captans, pastu vesceris inani;
Mensibus et certis supero depulsus ab orbe,
Inclusus terris communi solè carebis.
Inter cuncta replent quæ nunc animantia mundum
Auctor mortis eris, fies gravis omnibus horror.
Præcipue infelix mulier, cum prole futura,
Sic inimicitias odio currente reponat,
Semina seminibus mandent ut vota nocendi.
Insistens semper pavidæ sectabere calcem;
Conterat illa caput, victoremque ultima vincat.

Post hæc attonitam Iudex commotus in Evam,
At tu, quæ primam violasti femina legem,
Accipe succiduum vitæ quod restat in ævum.
Imperium patiere tori, dominumque timebis

B Quem socium dederam: parebis subdita jussis.
Et curvata caput libitus assuesce viriles.
Moxque ubi concipiens fetum præsensit alvus,
Ventricis onus gemitu testaberis, ac tibi clausum
Anxia crescentem portabunt viscera fasces;
Donec transacto fastidia tempore complens,
Naturale malum partu sub vindice pendat
Producens vitam proles sic pœna parentis.
Quid diversa loquar post jam discrimina matris?
Nam cum præduro mulier confecta labore
Optatam sobolem tali produxeris ortu,
Lugebis vacuos nonnunquam orbata dolores.

Interea trepidus jam dudum sustinet Adam,
Quid sibi terribilis tandem sententia servet.

C Cui pater, Attentis, inquit, nunc auribus et tu
Accipe quid mereare, levis quem femina vicit.
Impolluta prius pulchro sub germine tellus,
Non jam fida satis, nec puro semine simplex,
Pristina monstrabit corruptum terga per orbem,
Exemploque tuo semper tibi terra rebellans,
Vepribus ac tribulis armata resistere discet.
Aut si frangenti cedens succumbet aratro,
Vomeris et fixo mordaci gente subacta est,
Pinguia decipient mentito gremine culta.
Nam pro triticeo liliū consurgere fructu,
Et fictas segetes, vacuasque dolebis avenas,
Sic vix extortum producent jugera panem,
Sudore assiduo nitens quem sumat egestas,
Illecebramque cibi pœnalis vindicet esca.

D Æqualem brutis facient tibi pabula vitam,
Et simul herbarum succos pastumque requirens,
Stercore consimili depressa gravabitur alvus.
Ærumnosa diu volvetur talibus ætas,
Donec præscriptum ponant tibi sæcula finem,
Et compacta luto solvantur tempore membra.
Limo formatus rursus redigeris in arvum.
Ante tamen proprium nati præcurrere lethum
Conspicies, pœnasque tuas in prole videbis,
Ut metuenda magis cernatur mortis imago;
Peccasse agnoscas quid sit, quid mortua fieri,
Quidve mori. Ac ne quid desit tibi forte malorum
Quæ castigandis corruptus parturit orbis,
Acrior immenso miscebitur ira dolori:
Nam cum prima tibi producent tempora natos,

lax arcto certabit limite mundi :
 sufficiens vacuus qua tenditur orbis,
 germanis stringetur terra duobus.
 alterius consurgunt funera frater,
 nec novam cognato sanguine tinget.
 ceteritas, varios passura labores,
 in multis mortalia debita pendet,
 iterum ductus disolvat terminus orbem,
 omne vicens, finisque redarguat orta.
 motumque dedit conterrita tellus.
 mater exactis hædorum pellibus ambos
 et sancta paradisi ab sede rejecti.
 terris cecidere simul, mundumque vacantem
 et celeri perlustrant omnia cursu.
 ibus quanquam variis, et gramine picta,
 eos campos, fontesque et flumina monstrans,
 ista tamen species mundana putatur
 paradise, tuam, totum cernuntibus horret,
 hominum mos est, plus quod cessavit amatur.
 iterum humus, strictumque gementibus orbem
 in suis non cernitur et tamen instat.
 et ipse dies, causantur sole sub ipso
 iam lucem, cælo suspensa remoto
 cernunt, tactusque prius vix cernitur axis.
 inter curas permixti felle doloris,
 sensero novos, et pectora pulsant
 in compertas prorumpit fletus in undas,
 necque genis injussus defluit humor.
 Hæc vivax deceptus mole caduca
 et, impleto venit cum terminus ævo,
 iterum peccata dolet; tum quidquid iniquum
 et ad mentem revocat, tum poenitet omnino
 in lapsus, semet quos iudice damnat;
 materitæ reddatur copia vitæ,
 ferat quoscumque dabunt mandata labores.
 istas namque refert de quodam divite Lucas,
 nimio luxu dissolvens vita fovebat.
 thurnatus gemmis, et fulgidus auro,
 his coctis mutabat tegmina blattis.
 bacchantem suasissent tempora mensam,
 ant epulæ, totus quas porrigit orbis.
 et peregrinus frugem misisset acervus,
 et priscum crystallo argente Falernum.
 quæ etiam miscebant cinnama thuri,
 et domus pingui fragrabat amomo.
 magus, quod terra creat, quod flumina gignunt,
 in mensis cedentibus undique lassus
 et pallens auri cum fasce minister.
 datus ante fores pauper tunc forte jacebat
 obstrictis resoluti corpore membris,
 nec poscebat, opem, non munera captans,
 sed tantum sed si quas copia jecit,
 se opperens alvus jejuna rogabat.
 clamanti dives non addidit aurem,
 et languentem pietas respexit egenum.
 et completis cecidere superflua mensis,
 et ad victum quisquam dedit: insuper ægri
 tur facies, et patria vulneris horrent.
 et canes mihi perlambant ulcera lingua,

A Blaudior et fesso feritas medicabilis adit,
 Sola hominum nescit mens semper dura moveri
 Hæc, sed diversa penitus dum sorte geruntur,
 Impendens obitus pariter pulsavit utrumque,
 Divite prævento, nunquam qui credidit istud:
 Pauper ad optatam longo vix tempore morie
 Post venit, et victor morbos artusque relinquat.
 Ille quidem, celsa qui dudum floruit arce,
 Fletibus ad tumulum stipato funere fertur,
 Auratoque datur conditus membra sepulcro,
 Et pretiosa tegunt elatum lintea marmor.
 Spiritus abstruso sed mox demissus averno
 Incidit æternas per sæva incendia poenæ.
 E quarum medio sublimi in sede locatum
 Haud procul (hoc certe censetur, nam procul inde,
B Ut docet eventus) sinibus conspexit: ostantem
 Abrahæ justis mutatum in paupere vultum,
 Nec ejus similem, quem dudum luce receptum,
 Quarto forte die vix quisquam largus humandi,
 Ne cito dispersum naturæ lege cadaver
 Dira frequentatæ contagia mitteret urbi,
 Obiectum lacris tenui velamine pannis,
 Naribus astrictis nuda tellure locavit.
 Angelicis manibus tunc in sublime levatus,
 Jam dives, jam sanus erat: contraque superbi,
 Qui congesta tenens opibus diffluerat amplius,
 Arida sic flammis mendicant guttura guttas.
 O pater, electas animas qui sede beata
 Colligis, et meritis dispensas præmia justis,
 Hæc ego non mereor; sed saltem deprecor unum,
C Lazarus ut missus veniat digitoque levatum
 Afferat huc labris ardentibus inde liquorem,
 Quique refrigerio, si non exstinxerit omnes,
 Ad tempus saltem tantos vel mitiget æstus,
 Donec fessa brevi respirent membra quiete.
 Taliter immixto lacrymis stridore rogantem
 Magnanimus tandem compellat sic patriarcha.
 Desine jam feras incassum fundere voces,
 Et vacnas miscere preces; laud talia dudum
 Dicta dabas, foribus cum te praudente jaceret
 Ipse ignotus, egens, æger, jejunos, inanis,
 Cum tua non caperet congestos mensa paratus
 Pauperis atque tuas non iret c' amor ad aures.
 Quapropter tandem, librato examine veri,
 Præteritæ vitæ sortem dependit uterque,
D Permutatque vices; et te jam sufficit amplius
 Exundasse bonis; lætetur sine malorum
 Qui doluit coëptis: non est jam terminus ultra.
 Insuper horrendo cingit qui tramite limes,
 Et chaos obiectum lato distinguit hiatus,
 Non sinit abjectas misceri fœdere partes,
 Accessumque negat, sic vobis semper, ut istis.
 Ille gemens vanum repetita voce precatur.
 Si nil post obitum prodeat commissa fateri,
 Nec tua mutatur fixis sententia verbis,
 Hoc concede mihi, nulla quod lege vetatur.
 Fratres quinque modo discedens luce reliqui:
 Illis peto mittatur qui vivos corrigat, ante
 In tormenta cadant quam talia carne soluti.

Nam quamvis duro persistent corde rebelles,
 Si tamen obstructa quisquam de morte rediret,
 Credent experio, poenasque intrare timebunt.
 Ille quidem poscens effectum non capit illum;
 Nos autem, dum vita manet, dum luce vigemus,
 Olim defuncti perterret nuntius Adam.
 Dum locus est flendi, dum non injusta petuntur,
 Nec obturatis pulsatur janua serris.

Novimus en cuncti, quid primus planxerit ille,
 Qui pulsus prisca nescivit sede reverti.
 Namque obitum quemdam casa tum pertulit ipso,
 Perdita ne precibus lacrymisve reduceret ullis.
 Ex tunc paulatim retro sublapsa referri
 Vita prior, cepitque malis laxata potestas.
 Tum tristis morbi, et varii subire dolore,
 Et corrupta satis dira pinguedine tellus
 Lethali quaedam suffudit germina succo.
 Inde truces sævire feræ, dudumque timentes
 Excitat ad pugnam tum primum conscia virtus,
 Reddit et armatas unguis, dens, ungula, cornu.
 Ipsa etiam leges ruperunt tunc elementa,
 Et violare fidem mortalibus omnia certant.
 Inflatur ventis pelagus, volvuntur et undæ,
 Excitusque novum turgescit pontus in æstum.
 Tunc primum tectis tetra caligine cœlis,
 Ingratos hominum castigatura labores,
 Grandineos pavidis fuderunt nubila nimbos,
 Atque polus discors invidit germina terris.
 Quin magis ipsa sibi tellus adversa negavit,
 Seminis excepti vertens mentita nitorem.

Hæc gemini primum senserunt tunc protoplasti.
 Posteritas nam quanta ferat dispendia rerum,
 Non, cui vel centum linguæ, vel ferrea vox e. t,
 Enumerare queat; nec si quem Mantua misit,
 Mænoniusve canant diversa voce poetæ.
 Quis tales referat motus? quis denique fando
 Evolvat totos qui voluunt sæcula fluctus?
 Arma fremunt, crebra quatitur formidine mundus,
 Funditur irriguus sanguis, majorque sititur.
 Quid dicam celsas præclaris cœtibus urbes
 In deserta dari? populos populante ruina
 Dispergi, et lacerum vacuari partibus orbem?
 Servitio subdi dominos, famulosque vicissim
 Præferri dominis, et belli sorte perire,
 Sors generis claro quondam quos sanguine misit?
 At si forte brevi requiescant tempore bella,
 Legibus armatas furere in certamina lites,
 Jus anceps pugnare foro, quo jurgia fratrum
 Non levius votis feriunt, quam prælia telis?
 Sed quis vota notet, clament cum facta nocentum?
 Quis fraudes et furta gemat gaudente rapina?
 Quisve minora fleat? stringi nec maxima possunt.
 Inde minora tamen, si summis juncta notentur:
 Nam per se nullum facinus sub iudice parvum est.
 Nec refert cunctas percurri carmine causas.
 Hoc parvo sermone loquar: post damna priorum
 Nil superesse mali, quod non vel perpetret orbis,
 Vel toleret, plenus scelerum, pariterque laborum,
 In casu discrimine habens, et crimine in actu.

A Sed tu, Christe potens, cui semper parcere promptum est,

Tu figulus massam potis es reparare caducam,
 Et contracta diu resolutaque fingere vasa.
 Qui dudum multo latitantem pulvere drachmam
 Invenis accensis verbi virtute lucernis.
 Linquentem caulas, turpique errore vagantem,
 Pastor ovem celeri dignatus quærere gressu,
 Subvehis, utque suo gaudens reddatur ovili,
 Sarcina fit quæ cura fuit. Sic filius ille
 Junior, exhaustos postquam dispersit acervos,
 Vitaque consumpto mutata est prodiga censu,
 Turpia porcorum digne convivia sectans,
 Optavit siliquis compleri vilibus alvum,
 Donec sæva fames longo discrimine victum

B Cogeret offenso tandem se reddere patri,
 Confessumque reum laxato crimine solvi
 Denique prostratum mitis pater allevat ultro,
 Et trepidum blanda solatur voce pudorem.
 Ornatus reduci vestis dat prima secundos,
 Lætaque solemnibus celebrat convivia coetus,
 Quod rediviva suis quodam de funere proles
 Surgat, et orbato redeant nova lumina patri.
 At tu, præpollens hominum rerumque Creator,
 Quamquam cuncta velis fidæ constare saluti,
 Nulla tamen pateris nostræ dispendia mortis,
 Nec quoquam pereunte tuis contingere damnum
 Divitiis poterit; nescis decrescere, nescis
 Augeri, et pleno perstat tibi gloria regno.

C Sed famulis tu redde tuis quod perdidit Adam;
 Quodque tulit primum vitiatæ stirpis origo,
 Ortu restituat melior jam vita secundo.
 Sorduerit nimium lacero circumdata peplo
 Forma vetus, scissam ponens cum crimine vestem,
 Pallia prima pater redeunti porrigere proli.
 Seminecem quondam miserans qui forte repertum
 Projectumque via, quem sævi cædæ latrones
 Impositis cuncto spoliarent tegmine plagis,
 Sed tu, sancte, viam sumpto dum corpore curris;
 Invenis allisum, nec præteris: insuper ægrum
 Jumento carnis propriæ sub tecta reportas.
 Nos fuimus quondam rabido data præda furori;
 Sed si nunc medico percurrat vulnera fotu
 Gratia producens oleum, sapientia vinum,
 Commendet stabulo Sanaritudinis extera cura,

D Pelletur validus medicato corpore languor.
 Suscipe, qui non vis moriendi crescere causas,
 Quos confessa tibi gemitus pia pectora fundunt.
 Ut quondam tecum, passæ sub tempore carnis,
 Proximus immani dependens stipite prædo,
 Quem non culpa tibi similem sed pœna tenebat;
 Ille tamen nexus membris, nec corde ligato,
 Et si confixas clavis extendere palmas
 Non potuit, liber mentem cum voce tetendit.
 Sicque reus scelerum dum digna piacula pendit,
 Martyrium de morte rapit: cui sine sagaci
 Maxima cura fuit tales non perdere poenas,
 Præripuit scandens aditum, cœloque levandus
 Ardua sublimi tenuit compeudia saltu.

sic nobis celsam, pater inclyte, dextram. A Ceu tibi compasso miserans succurre latroni.
que perpetuæ conquirit vita saluti, Livida quos hostis paradiso depulit ira,
rofanati deceptis fraude latronis, Fortior antiquæ reddat tua gratia sedi.

LIBER QUARTUS.

DE DILUVIO MUNDI.

um quondam vitii concordibus orbem,
umque nefas laxata morte piatum
repetam; sed non quo fabula mendax
lapides mundum sparsisse per amplum
na refert, durum genus unde resumpti
ant homines, cunctisque laboribus apti
er duram monstrent primordia mentem.
i compos; fluctus nunc prosequar illos,
i immissus rebus vix pene creatis
um velox prævenit terminus orbem.
erat mortale genus crudelibus ausis
animos: licitum quod cuique liberet
; et propria valuit pro lege voluntas.
i nullum, sic nil distare putatum
nefasque inter, recti custodia nusquam.
ex, non testis erat, non denique rector,
aut morum, vel qui suaderet honestum;
iceps sibi quisque fuit virtute nocendi:
itis sed mole potens, qui fortior esset
or sibimet, sed se censore, placebat.
inum vitam brutorum more tenebat
addicens mens inclinata ferinis.
e potus erat, cæсорum viscera passim
s laceras præbebant faucibus escas.
et quadrupes, propria qui morte necatur,
ut certe quem vincens bestia cepit,
rat, quem nulla fides, lex nulla vetabat.
pecorum ritu permissa voluptas,
ia palam ruptis lascivia frenis,
que forum, atque obsceni nundina mundi
i, casto fas non est dicere cantu.
is ac tantis hominum gens improba gestis
i animos, naturæ fœdere rupto,
i, pulsaque simul ratione furebat,
ta jecens Domini celestis imago
cus mentis turpi dejecerat actu.
cus ac pulchri cum fertilis area campi,
iccisa dedit purgato robore silva,
itur, justo paret fecunda labori,
ir rastris, respondit frugibus, ac se
omposito ruralis gratia vultu;
oblitus si brachia forte remisit,
ue manus, fessoque quievit aratro,
i primum durato cespite tellus,
ibus ramis atque aspera palmite crebro
atos dissuescit promere fructus,
frutices varios, silvamque minatur:
nec sera succisor falce repurget,
i virgultis, sed denso stipite locus
et steriles diffundit in aera frondes;
i clusa ramis currentibus umbra,
ortunæ, depulso sole. tenebræ

Jam secura feras invitent credere Iustra:
Taliter humani generis, non ordine recto,
Perdita mandatæ jam post primordia legis,
In pravum labens paulatim vita tetendit,
Proficiens pejore via, constantior ipso
Jam paribus studiis nutriti criminis usu.
Et tamen auctorem vitii, culpæque magistrum,
Doctior errorum, lapsuque peritior omni,
B Succidua prolis crescens audacia vicit.
Ut fluvijs parva primum diffusus ab urna,
Perspicuum leni promit cum gurgite fontem,
Tramite quem summo facili transmittere saltu
Quisque potest, mox irriguo deductus ab ortu
Viribus augetur subitis, ripasque retrorsum
Pellens, crescentes tendit per plana liquores,
Occupat et spatium, pereuntique imminet arvo,
Tum circumfusos vicinis vallibus amnes
Sorbet præteriens, externasque incipit undas
Augmento finire suo, mixtasque sub uno
Nomine, corrasis diffuso gurgite terris,
Cum trabibus, stabulisque boum, iustisque ferarum,
Sævior accessu, longoque furore potitus,
Tandem desistens pelagi transportat in undas.
C Hos inter motus, similisque ad turbinis instar,
Humanum vitii ibat genus: et tamen ipsa
Longior insanas mentes dissolverat ætas.
Centenos novies crebro cum duceret annos
Vita tenax, tanto suspensi tempore lethi
Nullus terror erat: sors si quem sera tulisset,
Ceu qui nec natus fuerit, nunquamque levandus.
Morte putabatur: sic cunctis nulla futuri
Spes inerat, solusque sibi fundaverat omnem
Sensibus in cæcis periturus mundus amorem.
Tempore quin etiam peccatrix terra sub ipso
Nutritæ sævos immania monstra gigantes.
Nec tamen effari licitum quo semine cretos.
Communem cunctis ortum de matre ferebant,
Qui genus, unde patres, prohibent arcana fateri.
D Si speciem quæras, humani corporis illis
Plus vultus quam forma fuit; sic linea membris
Conveniens hominem monstrabat, dissona molem.
Quam propter deinceps commentis Græcia fictis
Dedecus infandum massis informibus auxit,
Et portentosis descripsit corpora membris;
Pube tenus quod forma viris, cum corporis ima
Supplerent vasti mixto pro crure dracones.
Artus semihominum patulis qui faucibus ima
Ferrent, et verso præberent vertice gressus.
Tunc etiam solitos, jusso terrore tonanti,
Blasphemis cælo convicia mittere plantis,
Mordacesque pedes motu fremuisse veneni.
Iis similis mendax Phlegraei fabula belli

Excussas finxit jecisse per aera rupes,
Pro telis spatiosa manus quod turbine montes
Sparsit, et missis cœlum quassaverit arvis.

Hæc sunt prisorum quæ de terrore gigantum
Carmine mentito Graii cecinere poetæ,
Et tamen audaci voluit contendere pugna
Quisque rebellis erat: qui cum conflare telis
Non potuit, sævis concepit prælia votis.
Montibus impositos fas non est credere montes,
Hoc tamen et deinceps illos tentasse putabo,
Qui coctos lateres, lentoque bitumine junctos,
In sublime rati manibus sic posse superbis
Sustolli, et celsas in sidera surgere moles:
Cum fureret mortale genus, cassoque labore
Irrita transcensis cœmenta inferret in altum
Nubibus, et refugum sequeretur machina cœlum,
Non prius absistens, subditas discordia linguas
Quam daret, et variis confunderet omnia sermo.

Hinc sparsum fœdus, scissa sic lege loquendi
Consensum scelerum turbata superbia rupit,
Dum se quisque suis, possit quæ noscere, verbis
Aggregat, atque novas sequitur gens quæque loquelas.
Sic interruptæ perierunt culmina nassæ,
Effectuque carens cessavit in æthere turris.
Hæc post diluvium. Nam quantas quæ tem, ore prisco
Pressa gigantæas tellus produxerit arces,
Atque lacessitis contemptum immiserit astris,
Abstergente Deo sat nostra silentia damnant.

Cernebat patiens jam dudum insana frementis
Terrarum populos hominum rerumque Creator,
Expectans si quem vani consortia mundi
Linguentem melior moneat respiscere cura.
Sed conjuratus postquam percurrere cœptum
Perditionis iter statuit, sensumque per omnem
Obtinuit victor peccati insignia mundus,
Nec revocare gradum quisquam, gressumque referre
Præcipiti jam mente potest, exhorruit auctor,
Pœnititque videns totum quod fecerit orbem.
Tum tales tonuisse minas commotus ab alto
Fertur, et excitas laxasse his vocibus iras.

O nullis attracta bonis, nullisque repressa
Legibus; antiquo tantum submissa draconi,
Effera gens hominum, ducto corruptior ævo.
Non Evam cecidisse sat est; transcenditur omni
Inventor lethi lapsu: nec sufficit illud,
Vicit inexpertum quod serpens pristinus Adam.
Non contenta suo fœdari vita parente,
Affectat mortem propria virtute mereri.
Expectasse diu non profuit; insuper omne
Concessum venia rapuerunt crimina tempus.
Jam nimium longas patientia presserit iras:
Vindictæ jam tempus adest. Non fulmina cœlo
Flammeus ardor aget; vasto nec cedit hiatu
Quæ premitur nimio succumbens terra tumultu:
Sed sordens vitis fluctu delebitur orbis.
Ad chaos antiquum species mundana recurat,
Inque suas redeant uadarum pondera sedes.
Arida decedat lymphis, rursusque sepultas
Terrarum species informis contegat humor.

A Hæc clades vivis, carniq̄ue hîc terminus esto.

Sic pater æternus disponens funera rerum,
Diluvium dextra terras vibrabat in omnes.

Interea pleno vivebat justus in orbe
Unus homo, et mentem solus servabat honestam.
Nullus vota Deo donis precibusque ferebat
Hunc præter, dignum quem summus laude Creator
Nosset, et exceptum vitæ servare pararet.
Stemmatibus hîc sancti; nam claro nobilis ibat
A proavo, quem prisca fides et conscia virtus
In cœlum sine morte tulit: sic celsa petenti
Successit magno non impar pronepos actu.
Nec plus est illum salvi cum corporis usu
Terrenas liquisse domos, intrasse supernas.

Denique quo priceus quondam considerat Enoch

B Elias curru post tempora longa secutus,
Scribitur ignitis scandens penetrasse quadrigis,
Cum suspensa leves transmitteret orbita ventos,
Ungula vel premeret calcatas pondere nubes.
Vallatumque ferens sanctum non urere ignis,
Et motus servans nec circumferret flamma calorem.
Hos igitur satis est cœlum potuisse mereri
Membrorum sub lege sitos; sed non tamen illud
Segnius admirer, sancti quod tempora Noe
Unus ob meritum, natis nuribusque tuendis
Orbis in exitio potuerunt ferre salutem.

Est ille in cœlis, numero præstantior omni,
Angelicus sine fine chorus, qui laude perenni
Conclamat celebratque Deum, famulantia suctos
Ferre ministeria, et jussis parere supernis.

C Hi nunc quod rectum mortalia corda precantur,
Concipitur dignis sacro quod pectore votis,
Quidquid largi manus collectio sparget egenis,
Excipiunt, sanctoque ferunt super astra volatu.
Quin etiam justos, fragilis dum vita fatigat,
Tutantur, mundi que inter discrimina servant.
Sed tamen in cunctis præcellit clarior ille,
Maxima quæque Dei quo dispensante ministro
Res geritur, summisque parat mysteria causis.
Hic Dominum cœli venturum corpore sumpto
Virginis intactam jussus prædixit in alvum,
Sacraque dotali complevit viscera verbo,
Hic et Baptistæ præcurrrens nuntius ortum,
Desperata diu dum ferret germina patri,
Inter sacra virum conterruit, et dubitantes

D Protinus ingrato restrinxit in ore loquelas,
Donec prædicto fecundam redderet ortu
Proles anum, multo sterilis quæ tenta per annos,
Fudit diffidens effeta puerpera fetum.
Hic rerum solers summusque archangelus, alto
Acrea per liquidum, levibus circumdatus auris,
Vibratasque movens ignito in corpore pennas,
Nulli conspectis ad terram motibus ibat.
Et tum forte gemens cunctorum crimina Noe
Inflexis stratus genibus, cum supplice planctu
Mundanis veniam, mundo nolente, petebat.
Cum subito clausis foribus tunc aliger intrat
Conspicuus, claro resplendens nuntius ore.
Horrescit visu tanto perterritus heros,

ue oculus personam ferre supernam
 , et pavidi detorquet lumina vultus.
 feris primum mulcere timentem
 ns verbis, cœli mandata ferebat.
 Juste virum, pacem tibi missus ab alto
 , ut pulso capias mea dicta pavore.
 dat summus terræ pelagique Creator.
 idem cunctis sententia lethi
 ; hanc solus sed qui transire mereris,
 ire potes. Nam te calcata voluptas
 am rectum toto discrevit ab orbe.
 id quoniam sævum depellere lethum
 poterit, tantos evadere casus
 lacipias, paucis ex ordine labor.
 t rerum, permissis undique lymphis,
 laxata vastabitur orbis abyssos.
 , congestis crescat fortissima lignis
 , quæ surgens fluctus superenatet omnes.
 um cubitos per longum ducta tenet
 is late claudetur, bisque vicenis.
 ta illi constabit culminis altum.
 um per ter longo cœnacula tractu
 sponsis domibus tabulata levabunt :
 is proprii servans consortia mansor
 it parcis dispersa cubilia cellis.
 rimosi compagum forte meatus
 t inimicum imbrem, linire memeno
 s laterum, pigrumque infunde bitumen.
 flectam cum consummaveris ædem,
 ingredere, ac mundum dimitte cadentem ;
 quem culpa frequens, includere vita
 circumque fremant te sospite mortes.
 um lateris sociam succedere tecto,
 conjugibus natos intrare jubeto.
 secundus eris deleti germinis auctor,
 et primum repletur terra parente.
 perfecto divinis viribus orbe,
 ris finem, post leges, postque sacrata
 , formari quidquam non convenit ultra :
 us cessans intercidat omne creatum,
 me cunctis pecorum, celerumque volucrum,
 que feris, et quæ jumenta vocantur.
 per tacitos reptant labentia motus,
 e, et tecum claustrum victura reconde.
 ut proprios teneant sua vincula sexus,
 nus rursum tellus implenda resumat.
 ne forte feros animantia motus
 , aut subitis præsumant rictibus iras.
 rit totis, quæ discordantia profert
 os natura modos, et pace fideli
 jussis quidquid concluderis illic.
 s tantum semper figmenta caveto.
 submisso blandum licet ille trisulcis
 abscondens per dulcia sibila linguis
 de odium, nunquam tu credulus illi,
 kmis expertus vitandum præmonet Adam.
 amque semel voluit quicumque nocere,
 per suspectus erit, penitusque cavendum est,
 mentito conjungat fœdera prudens.

A Tu post exemplum jussis servire memento.

Hæc fatus, vacuum levibus secat æra pennis,
 Mortalem fugiens aciem, cœloque relatus
 Heroem trepidum mandata lege reliquit.
 Ipse tamen tall manibus cum voce levatis,
 Quisquis, ait, nobis tantam spondere salutem
 Seu missus, seu sponte tua, super æthere celso
 Venisti, et placidum sacrasti fœdere pactum,
 Sis fautor, firmentque tuas promissa loquelas,
 Auxiliumque tuum conatibus insere nostris,
 Ut tenuis tantam valeat manus edere molem.

Illis breviter dictis, vitæ spem corde reponit,
 Aggrediturque celer sacri præcepta laboris.
 Quis tantos capiat sensus? quis denique sermo
 Explicet, advectis fuerit quæ copia lignis?

B Nudati colles, spoliatae robore silvæ,
 Mons ut quisque fuit, famulo placuere paratu.
 Pelion immensas cum mittat vertice quercus,
 Insuper exponit multa virtute recisum
 Ossa nemus, Pindoque abies subducitur alta.
 Atlas ipse novas ictu resonante secures
 Sensit, et annosas dedit ad navalia pinus.
 Invictum tunc surgit opus, contexta levatur
 Porrectis trabibus præcelsi culminis ædes.

Hæc inter, discors variis sententia vulgi.
 Nam multi lymphis obstacula tanta parantem
 Irrisere virum, moles quod clausa moveri
 Fluminibusque dari nequeat, quam forte vel ampli
 Euphrates Nilusque queant vix claudere ripis.
 Humani generis quid mens incredula reris

C Mortalem non posse manum conjungere ponto
 Ædem longinquam? pontus namque obvius ultro
 Curret, et adductum tangent stans fabrica litus.
 Ast alios celsam compacto robore massam,
 Ignaros quanquam cladis, causæque latentis,
 Mirari novitas et formidare cogit.

Haud aliter studium jam tunc dividerat omnes,
 Quam nunc mundus agit. Sunt qui compuncta fideli
 Corda dicant operi, rebusque instare supremum
 Discrimen norunt, corpus quo concidat omne,
 Bacchatamque diu consumant sæcula carnem.
 Effugiet tunc ille malum, quicumque paratus
 Construat ut validam præduri tegminis arcem,
 Per lignum vitale crucis servatus ab undis,
 Tunc cernet quanto contempserit otia fructu.

D Haud procul attentum contemplans hunc operan-
 [tem,

Nonne piger quisquam lucri, tædensque laboris,
 Insanire putet, cura quod solus inani
 Æstuet, et rebus nolit perennibus uti?
 Sic epulans parcum, sic largum quisquis avarus,
 Sic nudum raptor, sic castum ridet adulter,
 Sic circumscribens illuso simplice gaudet.
 Sic sapiasse dolet dives, cum congregat aurum,
 Spargentem nummos, ultroque in paupere censu
 Consumptis opibus miserum ratus esse beatum.

Inde repentinum Judex cum cerneret orbi
 Adventare diem : Finis sic protinus, inquit,
 Imminet, ut justis quondam sub tempore Noe,

Diluvium varios mundi cum reperit actus,
Et carnem consumpsit aquis, opifexque salutis
Evasit parto diffusa pericula claustris.
Hæc evangelicis sunt inclamata figuris.

Providus interea consummat conditor arcam.
Tunc jussæ accurrunt volucres, tunc bestia quæque,
Consuetum linquens silvoso tegmine lustrum,
Deposita feritate venit, seseque tenendam
Ingerit occurrens, et libertate relicta
Includi gaudet: tantum decreta futuri
Vis valet; occultus brutis in sensibus ardet
Terrore, et expectans agitat formidine vitam.
Ast homines quos sors certi discriminis urget,
Vicinia nec morte pavent, satis undique constat
Vitali indicio præcedere sæpe timorem.
Securos lætosque reos tellure Gomorrhæ
Jam prope sub flammis sententia dicta videbat.
Ninivæ contra populis terrore salubri
Prævaluit pro pace metus. Nam venerat illuc
Jussus, multum ille et terris jactatus et alto,
Qui clamaturus tantæ discrimina plebi
Diluvium timuit mundo constante propheta.
Hauserat huc valido pervadens bellua rictu,
Immersumque mari ventris concluserat arca.
Deglutire virum, faucesque implere capaces,
Ardenti monstro cum sit permissa potestas,
Non licuit mordere tamen, nil dentibus actum.
Intravit cupidum deludens præda vorantem,
Invasusque cibus jejuna vixit in alvo.
Dum tres luce dies una sub nocte prophetæ
Sol ageret, litusque novum vacuanda vidrent,
Et castigatum vomerent ergastula pastum.

Ut monstro exutus vates, cælumque recepit
Contingens terras, magnam tunc percitus urbem
Terribili cum voce petens: Quid criminis, inquit,
Ardeatis flammis? restringent omnia pœnæ.
Jamque venit finis, lentum est hoc dicere, venit.
Non plus fatus erat: totus conjurat in omne
Lamentum populus: procurruunt undique fletus,
Pectora tunduntur, cælum suspiria pulsant.
Mellibus abjectis Cilicum dant tegmina setæ,
Inque cibos cinerem, lacrymasque in pocula fun-

Ipsæ etiam, dignus tali qui tempore princeps
Ante aciem flentem portet vexilla salutis,
Atque novum dictu metuens discrimina vincat,
Projicit hinc sceptrum, linquit sublime tribunal,
Pallia blattarum spreto diffibulat auro,
Serica despiciens, atque aspera tegmina sumens.

At pius ex alto contemplans talia Rector
Exsertas revocat sedatis motibus iras,
Vibratumque tenens restinxit missile fulmen.
Temporibus propriis justus sic conditor arcæ
Securo solus timuisse pericula mundo
Gaudet, finem cunctis, sibi ferre salutem,
Diversam cernens meriti discrimine sortem.
Ergo ubi silvestres sexu collegit utraque
Inclusitque feras, pecudum tunc eligit illa
Sumere, quæ licitum est mandis, vel munda vocantur,

A Hinc tantum septena dedit viventia claustris,
Ut ternis paribus servato semine salvis,
Septima quæ fuerint sacris quandoque litentur.
Et jam vitalis concluserat omnia carcer.
Tunc justum, cunctosque suos, natosque, nurusque
Accipit expectans claustrum, vitæque reponit.
Nam servos nondum dederat natura vocari,
Nec dominos famulis discernere noverat ordo.
Primus enim maculam servili nomine sensit
Hujus natorum medius, qui forte cachinno
Distectum petiit misero spectamine patrem,
Materiamque sui risit deformior ortus,
Et plus jam turpis nudato simplice nequam.
Quod postquam sanctus potuit cognoscere Noe,
Natum germanis famulum dedit; inde repertum

B Tale jugum; cuncti nam semine nascimur uno.
Servitii certe causam fecisse reatus
Cernitur, et liber peccans sit crimine servus;
Si rursus nexu famulus stringatur honesti,
Natales faciens sibimet, jam nobilis hic est.

Nuntius interea, dudum qui missus ab alto
Detulerat justo cœlestis munera verbi,
Protinus ut clausum vidit, rebusque paratis
Expectare diem, rursus descendere cœlo
Festinans, laxos firmavit cardine postes,
Inclusitque viros, atque ostia fortia traxit,
Confestimque levans supero se rettulit axi.
Ævo sexcentos senior transcenderat annos,
Lunaque bis plenos addebat mensura cursus,
Septimus et decimus qui post illuxerat orbi,
C Ultimus ille dies jam nunc dabit omnia letho.

Illicet obtegatur cælum, nimisque tenebris
Victa repelluntur fuscata lumina solis.
Insanas hominum mentes vix tangere terror
Cœperat, insuetus mox profluit æthere nimbus,
Et valido primum similis demittitur imbri.
Arida terrarum pariter maduere per orbem,
Una fuit toto facies et nubila cœlo
Ægyptus tunc ipsa novas expavit ad undas,
Alsit et infusus Garamas, dudumque calentes
Humida Massylas tetigerunt frigora Syrtes.
Nec longum pluviae species, non denique gutta
Stillant, sed rupto funduntur flumina cœlo.

Non aliter Tanais, nivibus cum pascitur albis,
Riphæo de monte ruens illiditur amni,
D Præcipitatque simul longo quod tramite ducit.
Undarum tali quatitur certamine tellus,
Fitque lacus instar compressus fluctibus aer.
Nec tamen hic lymphas tantum fudere superna,
Terrestres etiam mundus consurxit in iras.
Rumpitur omne solum, crebros dant arva meatus,
Prosiliunt fontes ignotaque flumina manant.
Vergitur in sursum mutato pondere nimbus,
Inde cadens cœlis, hinc terris undique surgens,
Occurrit mox unda sibi, junctoque furore
Conjurant elementa neci; transcenditur omnis
Riparum limes fluviis, atque obice rupta
Sævit laxatis discurrens humor habenis.
Sed cum diffusæ spatium concludere terræ

Omnia certarent, mundumque implere capacem,
Suspendi forsān potuit sententia lethi,
Atque mora majore trahi, quo tardius omnem
Concedens spatium rapiat sors ultima carnem;
Oceanus vertex rerum ni fervidus uno
Littore, quo tantum terras atque aquora cingit,
Exiret, rumpensque fidem perfunderet arva.
Dissipat aeternas leges, et sede relicta
Regna aliena petens naturæ fœdera turbat.

Ut diros primum pelagi sensere furōres
Illu- tres fluvii, magnos quos incluta cursu
Fama refert, motusque novos stupere parumper,
Ut credas sapuisse fugam, sic versā retrorsum
Per terras spargunt sublata volumine ponto.
Insequitur tamen Oceanus, refugisque fluentis
Imminet, et salsis impellit molibus amnes.
Tunc major strepitu tanto mortalibus ægris
Fit melius, ascendunt turres, et celsa domorum
Culmina, præsentemque juvat vel tempore parvo
Sic differre necem: multos dum scandere tentant
Crescens unda trahit, quosdam montana petentes
Consequitur, lethoque fugam deprendit inanem.
Ast alii longo jactantes membra natatu,
Defessi expirant animas, aut pondere nimbi
Obruta fluminea commixta per aquora lymphas
In quocunque bibunt morientia corpora monte.
Ædibus impulsis alii periere ruina,
Inque undas venere simul dominique domusque.
It fragor in cælum sonitu collectus ab omni,
Quadrupedumque greges humana in morte cadentum,
Augent confusos permixta vice tumultus.
Hæc inter miseri ferventia funera mundi,
Prægravis insanis pulsatur motibus arca,
Compagesque tremunt, stridens junctura laborat.
Non tamen obstructam penetrat vis improba, quan-

Verberet, et solidam fluctu feriente fatiget.

Non aliter crebras Ecclesia vera procellas

Sustinet, et ævis sic nunc vexatur ab undis.

Hinc gentilis agit tumidos sine more furōres,

Hinc Judæa fremit, rabidoque illiditur ore,
Provocat inde furens hæresum vesana Charybdis;

Turgida Graiorum sapientia philosophorum,

Inter se tumidos gaudet committere fluctus.

Obloquiis vanos sufflant mendacia ventos,

Sed clausam vacuo pulsant impune latratu.

Jam medium crescens Arcæ contexerat unda,
Commovitque cavam suspendens undique mo'em.

Et melius tutam facili portante natatu,

Quoque vocant undæ, sequitur jam mobile pondus.

Cedamus mundo, dum ducimur: omne resistens,

Si flecti nescit, metuat vel pondere frangi.

Sed si cedamus, fluxum ne sentiat intus,

Peccatumve trahat mens impenetrabilis ullum.

Navigat interea claustrum commissus eunti

Fons vitæ, servatque furens super omnia pontus

Orbis depositum, fido quod tegmine promat,

Cum pax terrarum reddi sibi debita poscet.

Ergo ibant undæ, tellus subducitur omnis

A Collibus impositæ vicerunt edita lymphae.

Delitnit tectus ponto tum pinifer Othris,

Parnassi vertex caute non protulit altam,

Ipsa cupres-iferi latuerunt saxa Lycae,

Subductæ rupes, æquatæ fluctibus Alpes,

Omnibus exclusis totus jam denique mundus

Axis et unda fuit. Nam cunctis morte subactis

Regnabant pelagi silvoso in gurgite monstra.

Et jam vicinum pulsabant humida cælum,

Jamque quater denis manabat noctibus imber,

Compleratque necem, nec jam quod tolleret ultra

Mors habuit, pressitque natantia funera pontus.

Frenantur tandem pluviae, resplenduit æther,

Redditur et cœlis vultus. Sol ipse reductus,

Sed non inventis queis reddat lumina terris,

B Tamum luxit aquis: tristis videt æquora fulgor,

Quamque breves radios admotas frangit in undas,

Tam consumendis fervens ac proximus instat.

Nec minus et patuli terræ clauduntur hiatus,

Quæque prius vomuit lethali ex ore fluentia,

Obicibus propriis constricta resorbet abyssus.

Nec tamen ut venit, breviter sic unda recedit;

Siccant non pauci longo sed tempore menses,

Quod pauci fudere dies: jam ducta natatu

Armeniae celsis instabat montibus arca,

Et nondum nudis fundo cœdit in arvis.

Ut stabilem sensit senior, motuque carentem,

Nec fluitare natans ventosa per æquora lignum

Credidit abductis nituisse liquoribus orbem:

Tunc reserat summam sublimi a fronte fenestram,

C Emissa refluos exploret ut alite fluctus.

Illa volans longo diverberat aera plausu,

Atque quatit vacuus pennarum motibus auræ,

Cumque diu fessis undas perstringeret alis,

Nec locus optatam requiem concederet ullus,

Consuetum repetit prospecto ex æquore claustrum.

Exceptam senior manibus tunc colligit intus,

Advertens nullas patuisse per humida terras.

Interea magna pontus se mole movendo

In chaos antiquum linquens mundana redibat.

Excelsi tandem proferre cacumina primum

Incipiunt, post quos tennes crebrescere montes.

At vero ut pelagus cinxerunt littora priscum,

Oceanusque sacer, notas collectus in oras,

Contentus solito labentia flumina tractu

D Sorbuit, et cunctis distinxit frena fluentis,

Torrentesque suæ clausurunt undique fossæ,

Libera subductis nituerunt arida lymphis.

Tunc interposito producens tempore corvum,

Scire cupit senior, vacuumque interrogat orbem.

Ales ut extensis nitidum petit aera pennis,

Aspiciens plenis stipata cadavera terris,

Carnibus incumbens, et mox oblita reverti,

Rectorem placidum communi in sede reliquit.

Sic nescis, Judæe, fidem servare magistro,

Sic carnem dimissus amas, sic gratia nunquam

Custodi vitæ Dominoque rependitur ulla.

Mente vaga sic laxus abis, sic fœdera legis

Rupisti, et primum violasti, perfide, pactum.

Temporis ut spatio senior cōllegit inertem
 Jam potuisse satis corvum se reddere claustris,
 Ignarus tardi reditus, causæque morandi,
 Ne fors innexis fessum consumpserit alis,
 Junxerit et cunctis pereuntibus unda recurrens :
 Protinus albertem mittit de sede columbam.
 Illa memor jussu rapido petit arva volatu,
 Paciferæque videns ramum viridantis olivæ,
 Decerpit, niliique refert ad condita rostro.
 Tali legatus firmavit fœdera simplex
 Iudicio, purumque pius sic comperit orbem.
 Integer emensum vertebat circinus annum,
 Quo felix claustrum spirantia cuncta tenebat,
 Tum pater ablatis obducta repagula serris
 Pandit, et inclusis desuetum red lere solem
 Incipit, effeto redeant ut semina mundo.
 Ante tamen Justus jubeat quam sparsa vagari,
 Singula de septem, quæ dudum claudere munda
 Curavit, natis pariter, nuribusque vocatis,
 Cespite constructa disponens immolat ara,
 Accendens sanctos his primum altaribus ignes.
 Plurima dum magnis adolentur corpora flammis
 Et numerosa levat præpinguem victima fumum;
 Suavis odor lætum tetigit trans æthera cœlum,
 Primaque purgati suscepta est hostia mundi.
 Tunc igni permixta sacro vox intonat ista.
 Hactenus infectus contagia traxerit orbis,
 Sufficiat regnasse nefas, mundata lavando
 Perpetuo niteat tellus, vultusque reductos
 Contineant elementa suos : haud amplius ullis
 Perturbata malis moles mundana fatiscat.
 Vos quoque, quos lethi salvavit tempore vita,
 Intactosque tenens casu defendit ab omni,
 Ducite securum servatis legibus ævum :
 Vosque caput generis fecundo semine prolem
 Spargite, diffusum late quæ compleat orbem,
 Deletum instauret numerum, dominetur et orbi.
 Fertile quin etiam reddent animantia germen,
 Quod tamen inflexum famulabitur ordine prisco :
 Insuper et terris ex hoc jam non erit ultra
 Diluvium regnans, carnem quod conterat omnem.
 Unum quod fuerit, signo monstrabitur uno.
 Nec similem repetita necem peccata videbunt ;

A Et si crimen erit, terror non deforet alter.
 Sic unum genitor jurans baptismata sacrabat,
 Ut semel ablutum lymphis purgantibus orbem,
 Sic sperare reos lavacrum non posse secundum
 Vix tribus exactis cœli janæ partibus ibat
 Pronus in occasum radius, cum forte remotam
 Axe sub eoo jussus contingere nubem,
 Protulit excussum madefacto ex aere signum,
 Arcus et emicuit, quæ nunc Thaumantida Graio
 Irim Romuleo vocitant sermone poetæ.
 Pendulus obliquum solem cum senserit humor,
 Ancipites vario mittit splendore colores :
 Nec numerare queas, sic mixtos lumine visus
 Illudant dubii diversis vultibus orbes,
 Sapphusque virens, maculosus, cæruleus, albus,
B Purpureum de nube trahit, de sole coruscum
 De cœlo nitidum, de terra sumit et atrum,
 Et tamen abjunctis quæ constant hæc elementis,
 Sic diversa putes, ut concordantia cernas :
 Hanc formam signo trepidis mortalibus arcus
 Præstitit esse Deus, promittens nube serenum,
 Nullaque jam terris debere pericula cœlum
 Nunc quicumque cupis veram servare salutem,
 Illud suspicies signum, quod signa figurant.
 Namque dator vitæ præmisit talia Christus,
 Et geminata dedit substantia salvatorem.
 In terris sumptæ nitida de virgine carni
 Naturalis inest patrio de germine fulgor :
 Et medius quidam mediator in æthere celso
 Munere multimodo varius, sed fulgidus omni,
C Vitalem monstrat sacrati pignoris arcum.
 Istum corde vide, quisquis baptismate lotus
 Ad cœlum liber culpæ pereuntibus exis.
 Nam legis forma vos, inquit Apostolus, ista
 Salvabit lavacrum, prisca cum tempore Noe
 Conclusas lignis animas describeret octo.
 Comparat ille datum, tu servans dilige donum,
 Hoc votis precibusque gerens, hoc fletibus optans,
 Ne redeant peccata tibi, ne mersa levantur,
 Mortua ne surgant, ne debellata rebellent,
 Ne post ablutum valeant discrimina crimen,
 Et flammam timeas, quia jam non suppetit unda.

LIBER QUINTUS.

DE TRANSITU MARIS RUBRI.

Hactenus in terris undas patuisse canenti
 Terram inter fluctus aperit nunc carminis ordo.
 Illic diluvium quos perderet ante petivit,
 Nunc ad diluvium pleno succensa furore
 Sponte sua current perituræ millia gentis.
 Si non ut dignum tanti præconia facti
 Eloquium captent, divina in laude voluntas
 Sufficit, et famulo monstrari munere votum.
 Quod si quis nequeat verbis persolvere grates,
 Non minimum virtutis habet vel credere gestis,
 Signa per electos quæ perrexere priores.

D In quibus excellit longe præstantius illud,
 Quod pelago gestum Rubro celeberrima perfert
 Scriptorum series, in cuius pondere sacro
 Causarum mage pignus erat, pulchramque relato
 Pulchrior exsuperat præmissæ forma salutis,
 Historiis quæ magna satis, majorque figuris,
 Conceptam gravido peperit de tegmine vitam.
 Sustinuit duros externa in sede labores,
 Dum Pelusiæ serviret subdita genti,
 Plebs oppressa diu : densi quam pondere cœni,
 Et laterum numeris, operis mensura diurni

Afflictam serui vexabat fraude tyranni.
 Inuisam sibimet frendens qui crescere turbam,
 Augeri doluit famulos. Nam iusserat, ut lux
 Vidisset quoscunque mares, mox docta necaret
 Omnis anus, natumque premat solertia sexum.
 Sed tamen aversæ fugerunt talia matres,
 Atque interdictos detrectant perdere fetus,
 Persistente Deo plebem diffundere sanctam :
 Quoque magis mens cæca trahit crudelia vota,
 Illoc plus accrescunt teneræ primordia gentis.

Viderat interea Genitor de sede superna,
 Afflictamque manum placido prospexerat ore.
 Jam sacer innocuus dederat de fomite flammam,
 Et rubus in rubeo viridis permanserat aestu ;
 Quo signo spinas nostræ fervere mentis,
 Et lucere pio qui non consumeret igne,
 Devotus nosset sanctis in cordibus ardor.
 Illicet electi vates mandata ferobant,
 Depromit regi cum primus talia Moses :
 Servitii longo lassatam pondere plebem,
 Oppressos cophinis humeros, attritaque colla,
 Quasque opus assiduum fecit durescere palmas.
 Laxandi jam tempus adest : dimitte precantes
 Tandem cælesti Domino persolvere vota,
 Et complere datos patrio moderamine ritus.

Ille fremens inquit : Quæ tanti causa tumultus,
 Quisve novus populum Deus exigit omine misso ?
 Scilicet hæc vacuæ tangunt cælestia curæ,
 Ut Dominus dominis famulos nunc tollere priscos
 Vellet, et ad tumidos mittat mandata rebelles.
 Quis Deus iste foret, cui me parere necesse est ?
 Aut sceptris celso quid formidabile regi ?
 Sed vestras nimium seducunt otia mentes ;
 Et nisi laxatos requies concessa foveret,
 Nulla supervacuis tererentur tempora verbis.
 Quæ si castigans restringet sarcina major,
 Illicitus vetitum conari desinet ausus.
 At vos signifero qui talia vota ducatu
 Instruitis, vano et plebem subvertitis ore,
 Conspectus vitate meos, vultumque cavete.
 Ditem namque Pharon, vel pollentissime cursus
 Tester, Nile, tuos, et divæ vocis Anubem
 Cum rabidus latrat, jam non impune futurum,
 Si iterum rursus repetant hæc dicta tribunal.

Virgam forte manu gestabat legifer heros,
 Quo baculo nitens gressum dum dextra regebat,
 Executit hanc valido projectam cominus ietu.
 Tum mirum dictu, commotum serpere lignum,
 Non insensibiles ceu pronit palmite ramos
 Viti movens tantum quos præstat crescere fructus :
 Sed flexu reptans, mutati et corporis usu
 Sensum animanque gerens, cœpit decurrere virga,
 Mox anguem formata refert. Conterritus hæsit,
 Æternumque niger tum palluit ore tyrannus.
 Sed ne confusum tali succumbere signo
 Cerneret assistens vultu nutante satelle,
 Dissimulat summo rem gestam credere jussu,
 Nec divina volens, hominum sed facta putari,
 Tum mandat quoscunque magos, vel carmina doctos,

A Illicitam diris tentantes fraudibus artem
 Ægypti, longinqua darent hastilia, cogens
 Murmure funereo faciat monstrata minister.
 Undique tunc jussi concurrunt, et medicatis
 Armant quique suas noto medicamine virgas,
 Dant jactæ vanas species, anguesque putati
 Illusos terrent oculos fallente figura.
 Nec longum tumuere magi; consumitur omne
 Quod fecisse rati; fictos namque arte dracones
 Primus adhuc mordax absorbit ore cerasta.
 Postquam virtutis clausit spectacula Moses,
 Victorisque tenens caudam tellure levavit,
 Decedit serpens ligno, vultusque recedit,
 Dirigere vagi durato corpore flexus.
 Quid multis? fit virga prior, qua deinde sacerdos

B Plurima succiduo monstravit tempore signa.
 Hinc dirum frendens Pharaonis conscius ardor,
 Divinæ incipiens per cuncta resistere dextræ,
 Et quæ cognoscens, nolens tamen ipse lateri,
 Protinus expulsos jussit discedere vates.
 Illi divinas pulsant cum sictibus aures,
 Ut fremitus gentis tandem frenetur iniquæ,
 Quam gravius sævam monitus fecere superbi,
 Ipsi quin etiam cælestibus arma minantem.
 Tum pater, accipiens gemitus lacrymasque precantum
 Taliter horiatu blando solatur amaros :
 Ne tantum vacuo submitтите corda timori,
 Plebs mea, quam toto mundi de corpore sumptam
 E'egi, et propria solam mihi sorte dicavi.

Jam nunc cernetis quanto primordia vestra
 C Prosequar auxilio, sævos ac persequar hostes.
 Ducam sublimem portenta per omnia dextram,
 Nec volet in paucis Pharius rex cedere signis,
 Longius ut duram vincant miracula mentem.
 Post hæc laxatos quin et discedere coget,
 Expelletque solo : quod nunc negat, ingeret ultro.
 Ibitis ad magnas post fortia prælia sedes,
 Quo vocat expectans præteritis ubere terra,
 Et claras vicis condetis gentibus urbes.
 Vos modo promissis tantum confidite donis,
 Et quos deposcent ingenti facta labores
 Lata ferat virtus, seseque ad prospera servet.
 Talibus auditis, melior spes accipit illos.
 Attollunt animos, palmasque ad sidera tendunt,
 Conciipiuntque fidem votis, gratesque rependunt.

D Postera lux dubios primum præmiserat ortus,
 Et successorem depulsa nocte ferebat
 Insistens aurora diem : tum flumina sanguis
 Imbuit, et subito maduerunt arva cruore.
 Sed non hoc minimis portentum contigit undis,
 Fluviorum rex ipse rubet, nec lumine prisco
 Nilus agit proprium quem sumpsit fonte nitorem.
 Quin magis, averso ne tangat pristina limo,
 Sanguis in externum certans manare canalem,
 Carnosus non carnis erat, nec corpore fusus,
 Aut strages quæ multa simul, quo vulnere possit
 Lympharum damnus proprio supplere cruore.
 Naribus obstructis pressi, victoque natatu,
 Interiere simul peregrini in gurgite crasso,

Auxeruntque suo saniem de funcre i isces.
 Et fortasse rear cladis mortisque futura
 Sanguinis indicio jam præcessisse ruinam,
 Hoc ipsum ni pœna foret. Nam scilicet omne
 Ægypti spatium, vel quo patet ampla Canopus,
 Mox inter pingues sitiens defecerat undas,
 Si non Omnipotens celerem super arva medelam
 Spargeret, et nitidos revocaret vallibus amnes.

Tum vero ut requiem pestis subducta reduxit,
 Effertur rursus dilata morte tyrannus,
 Et vix evasum contemnens mente flagellum,
 Innocentiam flagris persistit subdere gentem.
 At quid per cunctam stylus astuet ire superbi
 Perfidiam, cæsi numerans perjuria regni?
 Sed tamen extorquent varium mendacia monstrum,
 Undaque vicino vixdum purgata cruore,
 Ranarum fœdis textit cantatibus urbes.
 Complentur cellæ, strati penetralia, mensæ,
 Sustinet innumeros regalis purpura salus,
 Atque preimens homines frendet succumbere ranis,
 Quarum mox cumulis flamma tonitruque subactis
 Congestisque, sonans muscarum nabis ad auras
 Exiit, infectum corrupens aera flatu.
 Illic quas scinifos vocitant, quantosque volatus
 Pendula committunt levibus corpuscula ventis,
 Pennarumque vicis peragunt stridentibus alis?
 Fundunt se pariter, turbataque mœnia complent.
 Et licet immersis defigant vulnera rostris,
 Plus horror quam pœna movet; sed tollit et istam
 Ventus agens, cessat laxata molestia paulum
 Confestim cessante metu, nec longius ira
 Sentitur quam plaga calet. Sed peste remota
 Succedunt aliæ gravius: consumitur omne
 Jumentum, cunctosque greges nox abstulit una,
 Nec tantum damnosa reos portenta fatigant:
 Vertitur ad carnem quæ suscitât ira dolores.
 Insidit percitus turgentia vulnera membris,
 Et sacer incubuit percussis artubus ignis.
 Creditur hic etiam casu contingere languor:
 Sed morbas mentis discrimina corporis urget.
 Præerit ille dies; tum demum luce secuta
 Concutitur cælum tonitru, nubesque coactæ
 Terribili splendore micant; ferit omnia fulgur
 Fulmina agens; totas uno sub tempore mortes
 Æthere turbato terris elementa minantur.
 Ignibus inseitur prægrandis corpore grando,
 Non ut nube solet terris nimbose venire:
 Sed quocumque cadens ut deprimat, atque ruinam
 Pondere vel solo faciat; conjungitur ergo
 Grandineum flammis ferventibus aere frigus,
 Et natura neci servans assignat utrumque.
 Hic primus stragem sparsis dat mortibus imber;
 Exin restantem surgit consumere fructum
 Bruchus, et excusso confidens crure locusta.
 Hoc sed docta malis, et jam discrimine crebro
 Tanquam lene satis callosa superbia duxit.
 Insequitur velox gravius quæ vindicet ira.
 Cæcas mane novo surgens sol sparserat umbras,
 Et lætus jubaris splendebat fronte sereni,

A Cum surgens mediani nubes se porrigit atra,
 Nascentemque diem depulso lumine claudit.
 In molem nox densa coit, perit obrutus aer,
 Palpantesque manus densas sensere tenebras,
 Atque repercussus vexatur aubellius æger;
 Et si sopitos flando quis suscitât ignes,
 Aut flammias excire velit, compressa necantur
 Lumina, nec vibrant restricti pondere motus:
 Quo quemcumque loco tenebrosus reperit horror,
 Continuit, vidit nullum, nec visus ab ullo est.
 Squalentes pariter viventia millia credas
 Infernas intrasse domos, aut forte revulsa
 Obice terrarum patriam sordentis abyssi
 Migrasse in superos, ac mundum luce fugata
 Sub leges misisse suas. Tres perdidit ista

B Nocte dies, digne pendens perjuria tellus
 Isthæc damna tulit; nam cætera fulgidus orbis
 Continet, et solitos distinguunt tempora cursus.
 Moses interea lacrymas, jejunia, vota
 Continuat, precibusque frequens ac pervigil instat,
 Majoris natu fultus solamine fratris.
 Instruit hos sacris simul, informatque Creator
 Mystica solemnem qua pandat victima ritum.
 Cernitis ut multa desudans clade reatum
 Ægyptus contrita gemat satis undique tacta,
 Sed tamen immota perstans cervice rebellis?
 Nec portanda diu præcedunt ista ruinam.
 Ægrotat quodcumque tumet, nec sana superbo
 Causa subest, junctum monstrat mens turgida lethum.
 Unus adhuc restat qui vindicet omnia lucius,

C Postque novem decima percellat cæde merentes.
 Vos modo perpetuos sacrorum discite mores,
 Cultibus et propriis man-ura lege tenete.
 Mensibus in cunctis, orbis quos circinat anni,
 Iste caput princepsque foret, quem nomine belli
 Gentiles vocitant, vos tantum dicite primum:
 Lustraque bis septem cum fecerit addita noctes,
 Vespere tum sero dabitis primordia sacris.
 Sumite mansuetum perfecti temporis agnum,
 Qui careat macula, et purum det corpore vellus.
 Hoc animal festis mactabitis; hujus utrumque
 Signabit sanguis nitido de corpore postem.
 Hoc dabit indicium servandæ curæ salutis.
 Cum percussor aget tacitam sine vulnere cædem,
 Perspiciet sacro limen maduisse cruore,

D Hoc tantum transire volens distantia talis
 Custodit vestras sparsis a mortibus ædes.
 Sic nos, Christe, tuum salvet super omnia signum
 Frontibus impositum: sic sanguis denique sanctus
 Tunc præmonstrati dudum qui funditur agni,
 Oribus infusus postes lustrasse tuorum
 Inter labentis ferventia funera mundi
 Credatur, casuque tuos discernat ab omni.
 Dum non signatos percurrit funere micro,
 Tu cognosce tuam salvanda in plebe figuram.
 Ut quocumque loco sanctus mactabitur agnus,
 Atque cibo sanctum porrexerit hostia corpus
 Rite sacrum, celebret vitæ promissa sequentis
 Fermento nequam duplici de corde revulso,

POEMATUM LIBER V.

Sincerum nitidas conspergant azyma menes.

Finierat rector leges et sœdera festi
 Pascbalis mandare viris, quod protinus omnes
 Arripuere simul; peragunt convivia læti,
 Solemnisque novo cultu disponitur esus,
 Trauseat ad seros quæ condita forma nepotes.
 Nox erat, et mediam carpebant cuncta quietem,
 Umbraque libratas jam jam diviserat horas:
 Ecce venit tacito per dira silentia motu
 Angelus exserto missus qui sæviat ense:
 Nec confusa datur subiti sententia lethi,
 Omne malum sed sorte cadit, longæque videtur,
 Quem petat in tenebris præfixi funeris ordo:
 Majores natu pereunt, solique leguntur
 Ad mortem primos luci quos edidit ortus.
 Cum dominis famuli pereunt, natique potentum
 Permixa cum plebe cadunt: sic vilis, ut ille
 Quem celsi tenuit morientem purpura fulcri.
 Hæc nuda tellure jacent, hæc serica velant,
 Disparibus stratis sternuntur corpora letho.
 Non quemquam mors aqua timet, non excipit ullos
 In vivis tantum qui discernuntur honores.
 Pauperis ad fletum nul'a pietate movetur,
 Dilibus ut parcat nullo corrumpitur auro.
 Egrotum sanus, longævum junior ante
 Migrat: huic soli debet confidere nemo.
 Hoc tantum tamen est sibimet quo mortua distent,
 Vivant ut meritis qui complent tempora sorte.
 Hæc nunquam penitus morti licet auferat, et si
 Jure potestatis lutea compage creatum,
 Semine mortali genitum, terræque reductum,
 Justorum in factis letho nil creditur ulli.

Ergo ut percussas soboles confusa repente
 Aula videt, currunt flentes ad funera matres,
 Pectora contundunt pugnis, crinesque revellunt
 Unguibus, et nigras festinant scindere malas.

Nec dominos planxere diu, mox occupat omnes
 Luctus quemque suos, sonat unus in æthere clamor

Non uno ex fletu, confundit voce tumultum

Nulla vacans a morte domus; tum lumine multo

Omnino curatur populorum funus in urbe.

Judicium justum cogit mœrere merentes.

Et dum quis proprio servat lamenta dolori,

Exsequias tardant luctus, inhumataque turba

Dilata jacuit tantisper sorte sepulcri;

Et nisi jam tandem vacuos et honore carentes

Vel nuda tellure locet, vel concremet igni,

Vix collecta manus quæ tantos clauderet urna.

Tum regem circum commoto murmure sistit
 Mœta cohors, humi e deponens voce querelas.

Heus! nimium nostris adversa potentia rebus

Hebræi populi, toties cui vindice dextra

Militat omne malum, totus cui denique mundus

Pugnat, et irato succedunt prospera cœlo.

Vix quædam secreta Dei, majorque potestas

Hæc in sceptris furit, gentemque ulciscitur ipsam

Urbis jactura; solos pereuntia salvant

Victores elementa suos, redimuntque cadendo.

In jacet Ægyptus, nec jam reparabilis ultra.

PATROL. LIX.

A Atque utinam pœnas vivis, damnumque per arva
 Ferret adhuc divina manus, nec funere tanto
 Deceptam subita vacuasset cæde Canopum!
 Tandem parce solo, causasque expelle ruinæ,
 Dum levior strages; dum quisquam luce tenetur,
 Dum superest qui terga premat, qui limite tradat,
 Et ne quem, si forte velint ex corde morari,
 Non sinat ejecto depellens hospite cladem,
 Permoveat noster natorum funere luctus,
 Permoveat te forte tuus; vel pauca superstant
 Pignora, quæ tantos tergant servata dolores,
 Et detruncatæ reparent dispendia gentis.
 His dictis lacrymas populus dedit; ipse superbus
 Frangitur ad fletum princeps, victumque fatetur.

Hæc perturbata sed dum tractantur in aula,

B Hebræi vatam studio, monitisque supernis
 Optima quæque sacris fingunt, epulisque requirunt,
 Vasaque solemnes quæ poscunt plurima cultus.
 Ornamenta etiam, vestesque, monilia, gemmas,
 Ut reddenda petunt: nec tardus commodat hospes,
 Ditat et ignorans trepidam manus æmula plebem.
 Quæ jam digna tuis pandantur laudibus ora,
 Summe pater, qui tam sævo sic uteris hoste?
 Annuit adversus, largitur munera nolens,
 Quæ secum dimissa ferant; nec solvere tantum
 Sufficit oppressos, opibus ditantur euntes,
 Thesaurusque novos libertas reddita sumit.
 Inter ferventes inimica in sede furoris
 Prædatur dominum fugiens, fallitque videntem,
 Præsentem vacuat, ne tam discedere pulsos

C Quam lætos migrasse putes; portantur avari
 Sic Pharaonis opes, quem tunc mercede soluta
 Servitii longum credas taxasse laborem.

Nonnunquam rectis et quæ contraria prosunt,
 Et quæ læva malus voluit, mutata recurrunt,
 In dextram vertente Deo, solosque nocentes
 Vis odii perimens meditata in vulnera ducit,
 Et partos fratri laqueos incurrere cogit.

Egressi interea trepido de rege ministri
 Compellunt celare fugam, coguntque volentes,
 Præcipitant alacres, et festinantibus instant,
 Pellendasque putant pulsa cum gente ruinas.

Jam prope centenum compleverat advena lustrum
 In regnis, Ægypte, tuis, ex tempore quondam
 Quo priscus patriarcha Jacob perduxerat illuc

D Bis sena cum prole domum, carosque nepotes,
 Quo per secundum creverunt millia patrem.
 Proccedit tandem populus, moxque agmine juncto
 Dramam linquit humum tenebris ac luctibus orbam.
 Nam vicina dies nondum produxerat ortus:
 Hæc nox festa Deo redeuntibus annua sacris
 Hæc gentis sollemnis erit, quæ solvitur hoste.

Primo conspicuus fulgebat in ordine ductor
 Legifer, adjuncto præcedens agmina fratre.
 Post quos belligeræ disponunt armæ cohortes,
 Ducunt et validas instructo robore turmas.
 Arma ferunt humeris, enses per singula lævo
 Dependunt lateri, presso tum vertice cassis
 Fulget, et albenti certat lux fe-rea lunæ.

Nituntur jaculis alii, clypeosque sinistris
 Volvunt, et rapido meditantur bella rotatu.
 Gaudet pars etiam pharetris, volucresque sagittas
 Hostis in occursum mittendis moribus aptat.
 Aut si forte virum fugientia terga sequatur,
 Ut pennata leves transmittant spicula ventos.

Incedit pavidum postrema per agmina vulgus,
 Non impar numero, cœlum cum pingitur astris,
 Æstuat aut motus pelagi crispantibus undis,
 Littore vel quantas convertit fluctus arenas,
 Vel quantis stillant humentia nubila guttis.
 Mirantur Pharii satrapæ, nec credere tantum
 Se potuisse vident : placet eiecisse tot hostes.
 Sed non hac acie duri salvabere ferri.

Quamlibet innumeris peditum st pere catervis,
 Unus pugnabit cunctis pro millibus auctor.
 At populus lento moderatus tramite gressum
 Arreptum carpebat iter, præcedere tantum
 Aggressis ducibus, quantum vel tarda senectus
 Vel rudibus reptans infantia sustinet annis,
 Ne præmaturis fragilem contristet eundo
 Ætatem sexumque labor. Sic cuncta supernus
 Dispensat nutus, plebique assistit ovanti.

Ergo ubi signatis sederunt millia castris,
 Armatusque pedes vulgus vallavit inermis,
 Vespere tum primo stanti assimilata columna
 Insistens puro resplenduit æthere flamma :
 Non tamen ut noto dirum micat ignis in axe,
 Proditæ cum terris cœli portenta minantur,
 Seu morbis tristem, bellisque aut cladibus annum;
 Sed radiis fulgens, et lumine candida læto,
 Ostendit nitidum castris mirantibus ignem.
 Diffugiunt tenebræ, vicina sidera cedunt.
 Obstupuere viri primum, perterruit omnes,
 Incussitque metum novitas, tum luminis usus
 Paulatim cœlestis jubar commendat amori.

Maxima nocturnas jam pars exegerat horas,
 Et volvenda dies instabat sorte propinqua;
 Cunctorum ante oculos per cœlum visa moveri,
 Arripuitque viam populo spectante columna.
 Protinus hanc patres sancti sensere sequendam,
 Esse ducemque ducum; læti mox præsule tanta
 Abrupere moras, castris excedere certant.
 Tunc ut quæque tribus primum sortita laborein
 Ordine carpit iter, sequitur tum cætera pubes.

Hæc inter clarum rediens lux pandit olympum,
 Flamma pallescit conspecto sole columna.
 Vertitur in nubem totus qui fulserat ignis,
 Sed specie perstat tensæ super æthera formæ.
 Tertia nocturnos deterserat hora liquores,
 Et matutinas scandens sol vicerat umbras :
 Ecce novum dictu, cœlo servata sereno
 Frigida ferventi jussa est opponere nubes
 Se radio, densumque parat tenuissima tegmen.
 Sic circumjectis, tellus quæis ardet eoa,
 Æstibus ignorat genuinum turba calore,
 Vesperis ut credas leni respergere flatu,
 Blanda vel humentes diffundere frigora ventos.
 Nec tamen hanc nubem tetra suffusa calore

A Forma dabat, nec concreto sic horrida vultu,
 Ut terrent validos cum promant nubila nimbos;
 Sed qualis madidus solem cum viderit arcus,
 Tanta fuit pulchræ species extensa columnæ.
 Noctibus ignis erat, lumenque accensa ferebat;
 Cum sol torreret, gelidi dabat humida roris.
 Has alternantem ducens cum tempore sortem
 Mutavit natura vices, substantia discors
 Muneribus propriis concordem reddidit usum.
 Si mansit, mansere viri; si mota, secuti.
 Si multis etiam visa est pendere diebus.
 Subdita delixo tardabant agmina vallo.

Ista quaterdenis pietas perrebit annis,
 Dum vastos eremi curris, Judæa, recessus,
 Vincula pedum firmante via, dum tempore tanto

B Non atrita suum servarent tegmina pondus,
 Mollitieque nova prisca durantur amictus.
 Sic longæva foret, quod non damnosa vetustas.
 Dum sacrum populo victum candentia manna
 Ferrent, et cœli frugem terrena viderent.
 Per quam sublimis præliceret ante figura
 Edendum ex utero purum sine semine corpus.
 Quo caperet pascenda salus de sede superna
 Illabente Deo sanctis altaribus escas.
 Hoc signo summus percussa rupe sacerdos
 Protulit irriguos populis sitientibus haustus.
 Chrisum namque vides stabilem consistere petram,
 Percussus jaculo largas qui præbuit undas,
 Porrexitque suis sacro de vulnere potum.

Hebræi interea læti ducente columna
 C Per terras gressu, per cœlum visibus ibant.
 Ecce iterum Phariis insedit intibus ira,
 Et populus sine more ferox his vocibus armat,
 Tandem postremos vicina morte furores :
 O nimium s' ultis i ludens mentibus error,
 Præstigiæque satis nebulosa in fraude peractæ.
 Nonne pudet famulam nullo certamine gentem
 Sic impune rapi, quod nemine præsule tantus
 Deseruit vacuas discedens accola terras?
 Rura vacant, cœptis desistunt oppida muris.
 Non solitum consurgit opus, nec cultor in agris
 Exercet validos atrito dente ligones.
 Turbidus exactis luit, nulloque tumultu
 Fervida consuetos repetunt suspendia census.

Quin potius sumptis exercitus irruat armis,
 D Imbellemque manum, profugosque reducat alium
 Quos si servilis tantum succenderit ausus,
 Ut telis certare velint, mox occidat omnis
 Confusa cum plebe manus : ferventibus armis
 Permixtæ pereant confosso pectore matres,
 Uberibus junctos configant spicula natos.
 Prolem quisque suam cernens ante ora cadentes
 Oblatis optet jugulis succurrere mortem.
 Orbatum nostros faciat libare dolores
 Ultima sors populum : sic vivens omnia perdat
 Tum pereat; densa campi sub strage jacentes
 Tristi committant inhumata cadavera cœlo.
 Inde ubi jam totos satia verit ense furores,
 Th sauros revocet fugientes dextera victrix.

Talibus excitas acuebant flatibus iras,
 Irridente Deo, solus qui despicit omnem
 Conatum rigido meditantem vana timore,
 Consiliumque ducum cassato dissipat actu.
 Ergo bella rogant, fervens rapit arma juvenus,
 Spumantes ducuntur equi, phalerisque potentes
 Suspendunt alacres splendentia frena jugales.
 Pugna pompa nitet, subjectos curribus axes
 Aurato temone trahunt; tum cætera pubes
 Induitur calybe, aut fulvo circumdatur ære.
 Ili loricarum vasto sub tegmine gaudent,
 Intexit creber sibimet quas circulus hærens,
 Atque catenosi crepitant per corpora panni.
 Ast aliis tenui concurrans lumina ferro,
 Qua se succiduas junctim scandente per oras
 Flectitur, assuti crates compacta metalli
 Illorentes habitus diversa fecerat arte.
 Et tamen ardentum cuncta inter tela virorum
 Terribilis plus forma fuit: quis namque furentes
 Spectet, quos lætos vix possit cernere vultus?
 Inclusæ galeis facies, et ferrea vestis
 Cinxerat iratas armorum luce tenebras.
 Progreditur collecta manus; rex ipse frementes
 Curru cogit equos; telis tamen undique septus
 Delituit, densam reddunt hastilia silvam.
 Concutitur pulsata rotis et pondere tellus,
 Angustavit humum latam stipata juvenus,
 Conclussitque vias; quidquid virtutis habere
 Ægyptus potuit, totum mors proxima ducit.
 Junxerat interea, ponto qua Magdalu instat,
 Hebræus populus rubranti castra profundo,
 Evasos credens securis mentibus hostes.
 Dum resident, fixoque parant requiescere vallo,
 Cernunt pulvereas in cælum surgere nubes.
 Cunctatis primum mox agmina sæva patescunt,
 Non tamen infensas patitur committere partes
 Sole sub occiduo vicinus prælia vesper.
 Distulit in lucem vallatus bella tyrannus,
 Et fors ardentes nondum compesceret iras,
 Nec servare furor potuisset fœdera nocti,
 Auroramque velit motis præcedere signis,
 Flammea ni retro subsistens forte columna
 Objectu medio gentes discerneret ambas.
 Contemplans rex ipse tamen mirabile lumen,
 Sic ignem metuit, quod sensu fervidus ardet.
 Paulatimque mori non profuit: itur ad unam
 Quæ claudat cunctos pelago pandente ruinam.
 Plebs trepidat conclusa loco, sinemque sequenti
 Expectat pavefacta die, non tela, nec ullas
 Bellorum molita vices, sed voce levata
 Vatibus insistens: O terque quaterque beati,
 Ægyptus quos morte tulit, tellure vel ampla
 Urnam defunctis suprema sorte paravit!
 Digni qui tantos nequeant sentire dolores,
 Nec stragem prolis, vel pignora capta videre.
 Alitibus nos esca dati, nec sede sepulcri
 Condita deserto solventur corpora vasto.
 Talia voce viri; respondit luctibus omne
 Vulgus, et accenso per: ultat turba tumultu.

A Tum sancti cœpere duces promissa referre,
 Solarique metum, fletusque abstergere dictis.
 Quæsumus ingratos deponite mente timores,
 Experti multum nec desperanda putetis
 Quæ tantis spondenti cœlestia munera signis.
 Infidissime potest elabi cordibus unquam
 Ægyptus tot cæsa malis, interque flagella
 Succumbens quæ sensit humus, vos, cunctæ que vestra
 Afflicto regno salvos vixisse sub hoste?
 Quid de transactis dicatur? Nempe videtis
 Ut mediatrix curet tutela columnæ,
 Ne quid ab adversa liceat nos fraude vereri.
 Quin magis erectas firma spe tollite mentes.
 Ultima namque dies defixa est erastina genti,
 Quæ nunc bella crepans sumptis confidit in armis.

B Non sic pugna feret, nec telis tela feretis
 Obvia, nec vestro vobis sudore triumphus
 Hac vice proveniet; cœli pugnabitur ira,
 Qua vobis placido peragentur prælia nutu.
 Talibus intenti vates dejecta levabant
 Corda virum, sancta sedantes voce timorem.
 At pontum validus ferventi flamine veatus
 Urebat, tota consumens nocte profundum,
 Contra naturam Genitor dum fulminat undas,
 Ardet et afflatus percusso in gurgite fluctus.
 Jam matutinum pervenerat horrida tempus
 Vix acies, primosque nitens aurora rubores
 Spargebat mundo, tetrus dum protinus omnes
 Erumpunt castris, fremit undique mota juvenus.
 At pavidæ plebis postquam pervenit ad aures,

C Clangentisque tubæ percussit pectora terror,
 Arripiunt carpuntque viam, qua proxima ponti
 Littora sollicitant rubro insignita liquore.
 Ut summas pelagi populus pervenit ad oras,
 Cessit confestim ducti reverentia fluctus,
 Expanditque viam, cui terram clauserat hostis.
 Machina, pendenti struxit quam scena liquoris,
 Frenatas celso suspenderit aere lymphas.
 Aggreditur medium fugiens, vincensque sequentes
 Gens electa Dei, figens vestigia terris
 In regione maris, calcantur saxa profundi,
 Conterit et nudum percurrens orbita limum.
 Torridus aspectum scissis sol inserit undis,
 Ignoramque novo contigit lumine terram;
 Longior et radius spatium descendere tantum
 Longior et radius spatium descendere tantum

D Certavit, fessumque jubar vix intulit imis.
 Credidit exclusos prium, fluctuque repulsos
 Inque fugam versos Phærius dare terga tyrannus.
 Præcipitare moras tali jubet agmina verbo:
 Ecce iterum fugitiva cohors pendencia bella
 Deserit, auxilioque pedum confisa recedit;
 Vos, armis premitte, et clausis insistite tantum;
 Cætera pontus aget. Vix hæc perdixerat, illi
 Prosiliunt, cursuque ruunt attingere litus.
 Ut venere, vident aëntis vas a profundi
 Insolitam præbere viam, pansoque recessu
 Ceu trepidas fugisse piis calcantibus undas.
 Hos quoque per siccum tutos descendere callem
 Securos pelagi, atque sui; non arma, nec ipsum

Formidare satis patientem vincula pontum.
 Substitit ad modicum restrictis motibus agmen,
 Frenaque suspensos tenuerunt ducta jugales.
 Atque aliquis, cui vel tenuem mutata calorem
 Tunc scintilla dabat cordi, sic forte locutus :
 Quis Deus a prisco detorquet cardine mundum
 Lege nova, mutatque vices, et condita turbat ?
 Nam si servatur rebus natura creatis,
 Monstriferæ quæ causa viæ? quid denique restat,
 Si mare transitur gressu, nisi navibus arva
 Sulcentur, cælumque se decurrat ab axe,
 In superos inferna levent, plaga fervida cœli
 Algeat, afflatam succendat scorpius ursam ?
 Hæc nisi confusus rerum subverterit ordo,
 Non duce me quisquam sævum descenderit æquor,
 Sit suspecta mihi qua semita dirigit hostem.
 Nam si bella velit librans æqualia numen,
 Obice servata fugitivum clauserat agmen.
 Nunc abeant, tantumque vagos sua monstra sequantur.
 Nec satis amplector, siccum circumvenit alle
 Quod pelagus, nudo celans discrimina fundo.
 Excipit hæc ardens cum seditione tumultus,
 Instantisque latens urget sententia lethi.

Vicerat æquoream j edibus plebs incluta vallem,
 Gurgitis et vacui convexa volumina linquens,
 Post barathrum superas scandeat littore terras.
 Effertur nigri dux agminis, et Pharaonem
 Ira subit proprio vocitatum nomine Cenchrem.
 Arripiunt pariter re-erati concava ponti,
 Invaduntque viam. Quid non furor audeat amens ?
 Illic equitum pars agmen agit, pars inde citatis
 Ire jubet sinu is rapidas super arva quadrigas.
 Ut medium venit frendens equitatus in æquor,
 Accusatque moras tam lati gurgitis ardens
 Ira virum, tremat arctato pars altera mundo :
 Tum per sublimem s, leudenti nube columnam
 De cælo vox missa tonat, verbique superni
 Interpres, sanctum compellans nomine Mosem,
 Venit, ait, tempus mea quo mandata probentur ;
 Ægypto jam finis erit, jam clade suprema
 Tot castigatam vicibus sententia mentem
 Puniet expugnans : ensis succede flagellis.
 Tu modo divinum virga jam percute fluctum,
 Atque reducta suos assumant æquora vultus.

Ille genu fixo siccati marginis oras,
 Et litus cui fluctus abest, mox jussus adesse
 Percutit, ins gni credens mysteria ligno.
 Hinc subitus repitare fragor, tonat undique circum
 Lympa ruens, primumque illic committitur unda,
 Qua monstrabat iter Phario sors ultima regi.
 Postquam clausa via est, fluctusque repellit euntem,
 Pœnitet intrati jam gurgitis, et fuga serum
 Molitur reditum : trepida dant terga cohortes,
 Armaque projiciunt ; pontus fugientibus instat,

A Occurritque sequens ; perit undi, ne circumjectus
 Decurrentis aquæ laxatis murus habentis.
 Ille ferus semper, jam mitis morte sub ipsa,
 Non hæc humanis cedit victoria bellis,
 Expugnatur, ait, colloque evertimur hoste.
 Effuge quisque potes, victusque evade satellites,
 Nec jam tela Deo conatibus ingere cassis.
 O si compunctas humana superbia mentes
 Ante obitum mutare velit ! Quid denique prodest
 Tunc finem posuisse malis, cum terminus urget,
 Præsentis vitæ spatium cum cæditur ævo ?
 C nstearis, ait, sanus, scriptura, valensque,
 Si tunc peccatum quisquam dimittere vovit
 Cum peccare nequit, luxu dimittitur ipse.

Ergo exaltatis pendens sustollitur undis
 B Mox mergenda phalanx : lympharum monte levata,
 Pondere telorum premitur, fundoque tenaci
 Indutum revehunt morientia corpora ferrum.
 Pars exarmatis cum primum libera membris
 Implicuit nantes miseris complexibus artus,
 Auxilio decepta perit, pariterque enentes
 Æterno sub fasce ruunt, nexique necantur.
 Ast alii, lassata diu dum brachia jactant,
 Incurrunt enses, jaculisque natantibus hærent,
 Concolor et rubro miscetur sanguine pontus.
 Quin et conspicuus princeps Memphitidis aulae,
 Candentes ducens nigro rectore jugales,
 Inspector cladis propriæ, gentisque superstes
 Ultimus ingressis per currum naufragat undis.
 Bella vacant pugnante salo, vincitque quietus
 C Israel solo peragens certamina visu.

Tum vallis completa perit, fluctuque reverso
 Ducitur extentum planati gurgitis æquor.
 Littore jactantur tum tetra cadavera toto,
 Exposuitque suum pelagus super arva triumphum.

Inclutus egregium solemnî carmine ductor
 Describit factum, toto quod psallitur orbe,
 Cum purgata sacris deletur culpa fluentis,
 Emittitque novam parientis lympha lavacri
 Prolem, post veteres quos edidit Eva reatus.
 De qua sermonem præmisso carmine sumpsit,
 Luctificos replicat tenuis dum pagina lapsus.
 Si quid triste fuit, dictum est quod paupere versu

Terserit hoc sacri memorabilis unda triumphî,
 Gaudia quo resonant, crimen quo tollitur omne

D Per lavacrum, vivitque novus pereunte veterno :
 Quo bona consurgunt, quo noxia facta necantur,
 Israel verus sacris quo tingitur undi,
 Consona quo resonat persultans turba tropæum,
 Quo præcurrentis complentur dona figuræ,
 Quæ pius explicuit per quinque volumina vates,
 Nosque tubam stipula sequimur, numerumque

[nentes

Pœnimus hoc tenui cymbæ nunc littore portum.

PRÆFATIO IN LIBRUM SEQUEMTEM.

Domino sancto, beatissimo et piissimo germano,
 Apollinari episcopo, Avitus frater.

Post consummationem libellorum quos non sicut vo-

luerat edidit dispositio mea, sed tua sodaliumque quo-
 rundam pia festinatio, affectuosa quidem, sed incor-
 sulta præripuit ; cogis insuper tibi specialius dari verus

illos quos ad venerabilem Fuscina sororem nostram de consolatoria castitatis Laude conscripsi. Quos tunc cum ego post denuntiatum poematis finem, epigramma rectius dicerem, tu primum libri nomine vocitasti, hoc scilicet vocabulum prolixitati ejus asserens convenire. Quapropter habe me etiam in hac parte famulantem judicio, imo potius affectui tuo; quoniam profecto iniquum est, ut cui parvi in majoribus, in exiguis contradicam. Meminerit autem pietas tua, hunc ipsum quia sic vocas libellum, vel de religione parentum communium, vel de virginibus nostrae familiae familiariter disputantem, illis tantummodo legendum dare, quos revera nobis, aut vinculum propinquitatis, aut propositum religionis adnectit. Potes enim ex materiae qualitate

A metiri, quod de germanae sanctimonialis affectu secreta meditatione compositum, vix vel tibi crebra victis justificatione confiteor, quando aut qualiter venire in extraneorum manus velim: sane a faciendis versibus pedibusque jungendis pedem de caetero relaturus, nisi forte evidentis causae ratio extorserit alicujus epigrammatis necessitatem; cujus tantam exiguam fore polliceor, ut ei aliud nomen assumere nec ipse praesumas. Decet enim dudum professionem, nunc etiam aetatem nostram, si quid scriptilandum est, gravius potius stylo operam ac tempus insumere, nec in eo immorari quod paucis intelligentibus mensuram syllabarum servando canat, sed quod legentibus multis mensurata fidei astruere deserviat.

LIBER SEXTUS.

DE CONSOLATORIA LAUDE CASTITATIS, AD FUSCINAM SOROREM DEO VIRGINEM SACRATAM.

Suscipe, complectens, Christo dignissima virgo,
Alcimus ista tibi quae mittit munera frater,
loque levi calamo causarum respice pondus,
Et tenuis fortem commendet cantus amorem.
Nam quoties sanctum compleverit ordine cursum,
Alternos recinens dulci modulamine psalmos
Quos vivens in corde chelys, virtute canora,
Interiore sono castis concentibus aptat:
Tum licet excusso libeat tibi ludere versu,
Atque fatigatam meditando absolvere mentem.
Non hic fallaci tingetur barbitos unda,
Pegasus unde leves praevergens motibus auras
Fingitur assumpto pendens hinnisse volatu,
Dum ferretur equi gravis ungula praepete penna.
Sed nec Pierio ducent hic cantica ludo,
Quas sibi ter ternas mentitur fama sorores.
Dat tibi germanum, sed verax musica plectrum,
Et Christum resonans claudetur fistula Phaebo.
Edidit ut quartam genitrix Audientia prolem,
Teque dedit generi partu secunda supremo;
Confestim parcam promittit ducere vitam.
Ac deinceps paribus castum servare cubile
Constituit votis carorum cura parentum.
Et quia principium tam sancti foederis esses,
Tu simul offeris Christo, qui protinus ipsis
Accipit in cunis lactentia membra dicatis.
Sic quondam, cum prima novo splenderet ortu
Terra nitens, pulchrasque darent sua semina fruges,
Viventem ducens ad sancta altaria fetum,
Innocuis sonuisse Deo balatibus agnum,
Innuante fide justus cognoverat Abel,
Et capite oblato placuit grex totus ab uno.
Ergo ubi vitalis fovit te lympha lavacri,
Jamque suum peperit caelestis gratia pignus,
Non tibi gemmato posuere monilia collo,
Nec te contextit, neto quae fulgurat auro,
Vestis ductilibus concludens fila talentis.
Nec te Sidonem bis cocti muricis ostrum
Induit, aut rutilo perlucens purpura fuco,
Mollia vel tactu quae mittunt vellera Seres.
Nec tibi transfossis fixerunt auribus aurum,

B Quo dependentes ornarent vulnera bacca,
Et pretiosa quidem mala sed saxa gravarent.
Latius haec vero sanctus describit Esaias,
Ornatusque refert varios qui membra venustant,
Quae mox pascendis praebebunt vermibus escam,
Et fors dum vita manet, percurrere verbis
Morborem tot aeva potest discrimina nemo,
Ante obitum cuncti quae formidare docemur.
Singula vel totis obnoxia mortibus esse,
Omnia dum proprio solvantur corpora line,
Atque unus praestet reliquos desistere casus.
Et quid quisque cupit periturum comere vultum,
Interior dum sordet homo, ac se crimine turpat?
Sed tibi cum geminum tetigerunt tempora lustrum
Mox stola sincero velat te candida cultu,
C Virginis os habitumque decens, et concipit omnem
Floribus imprimis jam mens matura pudorem.
Haud secus exsultans sterilis, post damna juventae
Fecundata novum cum ferret femina fetum,
Vestem laeta suo parvam texebat alumno,
Disceret ut Samuel jam tum puer esse sacerdos.
Sic te laeta domus sanctis altaribus aptans,
Assueto docuit dignam concreescere templo,
Scribens in thalamos ac magni foedera regis.
Et cupit electam speciem sibi jungere Christus,
Ornato vario ditat quam gratia pollens.
Haec ubi respirans praevenit gaudia mater,
Ac tibi collatum parvo conspexit in aevo
Grande bonum, teneris dum virtus creditur annis,
Teque reparturiens melius quam corporis alvo,
D Spemque metumque inter, quanquam iam libera
[voto,
Fert tamen attonitas sic laeta quod anxia curas,
Insinuans causam lacrymis, tum talia mandat:
Ortu quarta quidem, sacro sed munere prima,
Dulcis nata mihi, caelo quam carne fideque
Bis genui, Christoque rudem de ventre dicavi,
Hactenus hoc nostrum fuerat, sed tempore ducto
Jam decet esse tuum; nam quod servare, virgo,
A me principium, tibi pervenit; omnia posse
Incipies, cum velle subest: vestigia fervent,

Per quæ sectato conscendas tramite cælum;
 Nec desunt exempla domi. Nam respice quantas
 Virginibus florens jam nostrum stemina coronas
 Miserit in cælum, sancto quas dogmate mater
 Severiana levans, et te conjungier opat.
 Nec multo senior, nunc gaudens Aspida, quondam
 Sacratum velata caput, tua munera sumpsit,
 Bissenos jungens sanctis altaribus annos.
 Quam licet hinc celeri tulerit sors ultima letho,
 Nil tamen est subitum semper migrare paratis.
 Aspice nunc columen, gemina quod virgine fulget,
 Eximiumque decus, cujus tu jure propinqua
 Fuscina Fuscina refers; nec segnius illam,
 Quæ pietate potens, a Graia si voce sonetur,
 Significat propriam sumpto de nomine mentem.
 Quæis licet emeritum cedant sua sæcula culmen,
 Vitaque sublimes cunctis præpolleat arce;
 Has generosa tamen matres si corde sequaris,
 Gaudebunt vincti dum proficis, ac tibi summam
 Sponte dabunt palmam superanti vota magistræ.
 Hæc dicens teneros sancto exhortamine sensus
 Impulit, accendens ad virginitatis amorem.
 Sic mater secunda utero, fecundior actu,
 Machabæa potens, et prolis funere felix,
 Orbari gaudens, animo vincente senectam,
 Edocet hortando sobolem non cedere mundo,
 Inflammateque pios ad fortia facta fureros.
 Quid tua nunc repetam, tenero quæ fortior ævo,
 Ante annos animumque gerens, responsa dedisti?
 Non hæc parva tuam suscepit pagina laudem.
 Exitus impleto veniet cum tempore victor,
 Laus melius canitur, cum jam clamante triumpho,
 Consummata tuis reddentur præmia factis.
 Nunc decet attonitos cauta te voce monere,
 Sollicitas tecum partiri ac volvere curas,
 Atque juvare tuos hortantia dicta labores,
 Dum pugnat varius per crebra pericula casus,
 Lubrica dum fragili currit sub tramite vita,
 Dum tua calcatus captat vestigia serpens,
 Ascendens dextro quem conerit aggere planta.
 Nil non intentum præsentia sæcula ducunt,
 Nec secunda datur requies in carne caduca.
 Vertuntur nam sæpe boni, perit obruta virtus,
 Partaque transactæ decedunt præmia laudis:
 Ac plerumque solet, subito succensa calore,
 Frigida quæ nuper fuerat, mens linqere mundum,
 Atque repentino restringere crimina freno.
 Sic alternantem commutant fata rotatum,
 Impius ut speret veniam, justusque timendo
 Proficiens, cumulum magnis virtutibus addat.
 Nam studium sancti laxet si forte laboris,
 Pigraque consuetas dissolvant otia curas,
 Labitur in præceps damnosæ gloria vitæ.
 Stare nequit meritum, si non acquirit eundo,
 Amittit rediens; nitendum est viribus amplis,
 Ut satis angustum observent vestigia callem.
 Nam qui diffusam spatium laxante plateam

^a Euphrosine.

A Mundanis ludens facili nunc aggere currit,
 Strictior hunc carcer crudeli sorte ligabit.
 Tu modo da veniam, qui te exhortatur, amori,
 Currentemque monet, cum vix tamen ipse sequatur:
 Suadet veloci tardus compendia gressus.
 Namque ad doctrinam, canimus quam paupere versu,
 Tu melius jam docta venis, quæ junior ortu,
 Religione prior, vivendi jura dicasti.
 Annorumque sequens, meritorum sorte superstas.
 Quod si consequimur, jam nostrum forte putetur;
 Quod sequimur, tamen hocce tuum est: conversio

[fratrum

Exemplo debenda pio, te respicit auctor,
 Primitiasque in te sacris de fructibus offert;
 Indicit sed sancta fides, ut corde propinquo
B Participata leve fratrum sarcina pondus.
 Tu germana, pium quæ ducis ab ubere fascem,
 Non carnis, sed legis habes cervicem fideli
 Subdita ferre jugum, nec vincla in conjugis ire:
 Mundanas odisse vias, percurrere mundas;
 Illinc nolle toros, hinc sponsum quærere Christum,
 Sic tædas tempissime, pio quod amore calere,
 Pigra voluptati fervere corda labori,
 Ignorare virum, fetus tamen edere tales,
 Quos tristis nunquam possit tibi tollere casus.

Non orbata gemens secundæ pignora vitæ,
 Nec viduam sponso metues superesse perenni,
 Expers ipsa mali; nec te sententia tanget
 Qua prolis mortisque parens compellitur Eva,
 Occisam pariens sobolem vivente reatu.

C Quæ subjecta viro dominum passura cubilis,
 Servit in obsceno tolerans connubia lecto.
 Sic captiva tori, cum portet nomen inane,
 Conjugis et vana dicatur imagine consors,
 Sola jugo premitur non æquam ducere sortem.
 Et cum longa decem tulerint fastidia menses,
 Perfectoque gravis fetu distenditur alvus,
 Semina quæ patris fuerant, hæc pondera matri
 Infigunt duros utero turgente dolores.
 Nam cum luctato solvuntur viscera partu,
 Una luit, tanto carnis discrimine pendens
 Quod coiere duo; spes palpat forte dolentem,
 Editus in lucem si vivat filius; atqui
 Contingit plerumque gemens ut mortua fundat.
 Sæpe etiam soboli nec mortis tempore natæ

D Dant geminum matris commortua membra sepulchrum
 [crum.

Illud jam levius quoties intervenit, ipsa
 Ut pereat tum sola parens, ac pondere fuso
 Emittat cum prole animam? Quid forte levatum
 Nutritumque diu rapitur si funere pignus,
 Unica quod crebro spes respicit, et perit omne
 Quod sibi conceptis spondebant gaudia votis?
 Omnibus his illud gravius, si forte carentem
 Cælesti lavacro tenerum mors invida natum
 Præripiat dura generatum sorte gehennæ.
 Quique, genitricis cessat cum filius esse,

Perditiōnis erit; tristes tunc edita nolunt,
 Quæ flammis tantum genuerunt, membra parentes.
 Quis memorare queat tanti discrimina casus,
 In quæ pertrahitur dilectæ gloria carnis?
 At late longeque tuam discernere sortem
 Libertas cum lege potest qua necteris, ut te
 Impia fallentis non stingant vincula mundi.
 Tu Mariam sequeris, dono cui contigit alto
 Virginis et matris gemina gaudere corona,
 Conciperet cum carne Deum, cœlique Creator
 Intraret clausum reserans mysteria ventrem.
 A genitrice satus, sed quam formaverat ipse,
 Elexit nitidam de qua procederet alvum,
 Solus qui carnis proprium disposeret ortum,
 Præsciretque diem longe, tempusque videret
 Quo pariendus erat: præcessit membra voluntas.
 Ipse Deus Verbum, vestitum, viscere sumpto,
 Qui cum Patre jubet, materno in corpore servit,
 Suscipit et famulum Dominus, qui jusserat ævum.
 Tempora per patrem, per matrem semina nescit.
 Illa quidem secunda fuit, quæ pondere casto
 Factorem portare suum, Dominumque perennem
 Edere promeruit; sed nec tibi gloria tanti
 Defuerit facti, Christum si credula corde
 Concipiens, operum parias pia germina cœlo.
 Si quis, ait, nostram compleverit ordine legem,
 Illic mihi semper erit frater, materque, sororque.
 Aspicias ut sexu careat cœlestis imago,
 Interior sortitus homo quam mente retentat?
 Præbuit exemplum surgens a morte redemptor
 Feminæ maribus cum sic præponit honorem.
 Gustavit sumptam nostro pro crimine mortem,
 In crucis excelso pendens sine crimine Christus.
 Atque animam, vivos quæ mox remearet in artus,
 Fixus adhuc sancto clavis efflaverat ore.
 Deseruit populi spectacula talia cœtus,
 Signaque ferre nequit, cœlum quæ triste minatur.
 Nam sol obductus, vultumque retortus ab orbe,
 Cesserat injustas nocturnis luctibus horas,
 Atque peregrinis aditum dedit ipse tenebris,
 Temporibus magno mutatis ordine rerum.
 Nox erat in superis, lucemque inferna videbant
 Contremuit tellus, et nisu mœnia magno
 Concussis summo nutabant vertice cristis.
 Senserunt motum priscis descendere saxa
 Jussa locis, sonitusque novos collisa dederunt.
 Illos inter strepitus, cunctis fugientibus, illæ
 Decernunt, quanquam trepide, persistere matres,
 Per vigil ut sancto sic vivens cura sepulcro
 Serviat, et voto præsens persolvat honorem.
 Unguia fragranti componunt illita succo,
 Quæ salvans salvum servarent lintea corpus.
 His amor expensis lugubria dona parabat,
 Supremum credens semet persolvere munus.
 Et cum sic breviter prævenit ista resurgens,
 Quod credebatur servandum poscere munus
 Quo non indiguit, placatur munere Christus.
 Pro quo respondens confestim gratia, præstat
 Angeicos cernant humana ut lumina vultus.

A Splendida candeat cœlesti in corpore vestis,
 Et vultum rutilus resperserat undique fulgor,
 Matribus ut dignis verbum cœeste sonaret,
 Angelus alloquitur sancto quas taliter ore.
 Femineo sexu mentes transite viriles,
 Nec trépitate novo fortissima corda tumultu.
 Adversos hæc signa petunt, vos nulla timendi
 Causa manet, quas cura pii confirmat amoris.
 Quæritis, agnosco, pretiosa in sede sepulcri
 Solemni nuper tumultatum funere Jesum.
 Sed meminisse decet quid præscius ore fideli
 Dixerit ante obitum, duplici non amplius ulla
 Servandum se nocte, et jam jam tertius hic est
 Qui complet pronissa dies: patet ecce sepulcrum

B Deseruit vacuum victa quoque morte resurgens.
 Taliter excelsus jussu sermone minister,
 Sparsurus mundo vitalis dona triumphii,
 Has primum gaudere dedit, luctuque levavit.
 Ibant impavidæ læto jam pectore matres,
 Credula conceptæ servantes corda saluti,
 Cum medium sese Christus gradientibus offert,
 Agnoscique jubet, blando et sermone salutat.
 Ite, ait, et nostris hæc jam mandata referte
 Discipulis, norint ut surrexisse magistrum.
 Illæ complexis desigunt oscula plantis,
 Atque ad discipulos alacri cum mente recurrunt,
 Doctoresque docant, et quæ spargenda per orbem
 Primum femineis instructi discere verbis,

C Agnoscunt animam potius quam vivere sexum.
 Communis virtus igitur, commune periculum
 Matribus atque viris; nulla est distantia cordis:
 Rectum velle subest, si gratia constat utrisque,
 Cui tamen attento desudet vita labore.
 Aut quid dona juvant hominem, si mente soluta
 Turpia collatum disperdant otia munus?
 Auxilium conatus amat: quis namque vacantem
 Adjuset, aut somno virtutem jungat inertis?
 Cœlestis rex ille, parans discedere terris,
 Argentum famulis, ut quis virtute valebat,
 Quinque minas primo, duplicem dat sorte secundo.
 Atque impar magnis suscepit tertius unam.
 Tunc sic discedens famulos simul instruit omnes.
 Nunc si quis vestrum devota mente fidelis

D Experiar fuerit, quæstu noscendus ab isto
 Qua quis sit virtute potens, qua præditus arte.
 Thesaurus geminate meos, usuque polite,
 Livida ne facies pulla rubigine tingat
 Accipitis nitidum pura quod fronte metallum.
 Si redeam, meritis addentur præmia justis
 Dixit, et abscessu cœlestia regna petivit.
 Incubere duo studii certamine vernæ.
 Fenerat ille citus partem splendentis acervi,
 Pauperibus largo dispensans plurima dono,
 Crescit et in cumulos quidquid confertur egenis.
 Exponens alter sacri mysteria verbi,
 Usuras sancto gaudet concreescere lucro,
 Et cupidus recti vitam dum prædicat addit.
 At solus minimo sumpsit qui pondere libram,
 Defossis scrobibus marsupia mersa locavit,

Degenerique fluens elegit vivere luxu.
 Sed iudex tandem finito tempore mundi
 Regreditur, cujusque moram despexerat, excors
 Contemnit servus reditum; tunc omnibus ille
 Ut doceant ratione jubet, quem tempore tanto
 Poscenti reddant operata negotia fructum.
 Argentum gemini geminata mole ministri
 Promunt, et læto referunt commercia vultu.
 Tertius ille piger drachmam tellure latentem
 Promit, quæ juncti sorbens contagia cœni
 Perdiderit proprios incluso lumine vultus.
 Illum terribili dominus tunc increpat ore:
 Tantane te nostri tenuere obliviam segnem,
 Serve piger, reditusque mei sic cura refugit?
 Argentum, nitida quod purum lucē tulisti,
 En tetrum pressumque refers. Nam cognita quondam
 Delituit, nec respondens, ut sæpe solebat,
 Forma mihi, vultusque mei non parat imago
 Assignata tibi; sed si ferrentur ad usus,
 Altarisque mei tetigissent credita mensam,
 Cresceret inscriptus nostro de nomine nummus.
 Nunc igitur famuli vos totum ferte fideles,
 Addat ut utilibus sors ultima, tollat inertem.
 Improbis in paucis hic dignus non erit ullis:
 Quisque voluntatem noscens contemnit herilem,
 Cæditur hic multis, paucis qui nescius errat,
 Ergo age, succinctis ad fortia prælia lumbis
 Armata cum mente veni, nec femina bellum
 Formides quod mens peragit: nam gloria dudum
 Sexus ista tui nota est tibi sæpe legendo.
 Nec dubiam te nosse reor, cum Debora quondam
 Duceret instructas post fortia classica turmas,
 Et mulier sumpto præcederet agmina signo,
 Mirantes hortata viros, quos ipsa ducatu,
 Exemplo verboque monens accendit in hostem.
 Sed postquam ducens princeps animosa catervas
 Impulit accendens vegetata furoribus arma,
 Barbaricæ cecidere manus; dissolvitur omnis
 Hostilis virtus, et qua se femina monstrat,
 Palantes dant terga viri, latebramque petentes
 Si vivant, vicisse putant. Tunc maximus ipse,
 Forma gigantææ junxit quem corpore molis,
 Immensamque levans produxit verticis arcem,
 Rex Sisara fugam, telorum fasce rejecto
 Incomitatus agit, metuens sublime notari
 Corpus, et excelsa fugitivum prodere massa.
 Sed postquam latuisse putans, lectoque receptus,
 Mollia perpetuo dimisit lumina somno,
 Hunc etiam sternit mulier, terraque jacenti
 Malleus infixio transfodit tempora clavo.
 Feminæ sic ille fuit per cuncta triumphus.
 At tu, virgo Dei, sanctis quam moribus ornant
 Hinc pudor, inde fides, internis fortior armis
 Bella geris, justis sævus quæ commovet hostis
 Spes tibi fida foret felix in vertice cassis,
 Contineat lumbos pretiosi zona pudoris,
 Justitiæ lorica tuos constringat amictus,
 Pro gladio verbum semper tueatur acutum.
 Has virtutis opes, hæc sic solatia belli

A Describens, mentis varias cum corpore pugnas
 Prudenti quondam recinit Prudentius ore.
 Namque ibi bellatrix, et pleno robore post nos
 Virginitas armata venit; quam sœda libido
 Appetit, et casso vocat in certamina nisu.
 Sic bellatricem te sentiat armulus anguis,
 Cumque lacessitæ concedent prælia palmam,
 Læta feras summum calcato ex hoste tropæum.
 Nam quidquid sacræ divina volumina legis
 Eloquio sensuque docent, quod prædicat ipse
 Antiquus mundi replicans exordia vates,
 Sive ille historias texat, seu forte figuras,
 Quod diversa retro multorum tempora regum
 Post Ruth succiduo gesserunt ordine magnum.
 Vel quos post reprobam Davidica regna Saulem
 B Ter quinquageno scripserunt carmine psalmos.
 Pacificus quidquid latet inter sceptrum Salomon
 Obscurum sensu per clara proverbialia dixit:
 Quodque bis octoni post se videre prophetæ,
 Quod clausum Job mitis ait cum vulnere aperto.
 Esther quid memorem, et castæ mendacia Judith,
 Ornati cum fraude satrapæ accendit oris,
 Cum meat illudens obscenum femina lectum,
 Desectoque feros comescit vertice visus?
 Quod melius cernens cæcato in corpore Tobi,
 Quæ secreta videns perscripsit conditor Esdras.
 Quidquid post priscam succedens gratia legem
 Intonat, atque Novi miracula Testamenti
 Hinc hominis clamat facies, vos inde leonis,
 Et pernix aquila, et fortis certamine taurus.
 C Inde quater terni puris quod mentibus agni
 Egerunt toto spargentes semina mundo.
 Bis septena pii quod spargit epistola Pauli,
 Quod Petrus Jacobusque docent, quod Judas, et ipse
 Qui conspecta refert cœli secreta Joannes.
 Quin et veridici quæ plurima tractatores
 Exposuere suis mysteria digna libellis,
 Hæc tu cuncta tenens animo sitientem bibisti.
 Nec si quid sacrum nostri cecinere poetæ
 Te latet, agnostique legens, et condita servas,
 Atque aliena tuo commendas carmina cantu,
 Quid totum replicem? Tu sensibus utere doctis,
 Et quæ nota tibi, vel quæ percursa legendo,
 Ad virtutis opus studio converte virili.
 Nam nisi doctrinæ jungatur vita fidelis,
 D Agnoscere gravius non observanda nocebit.
 Esuriit postquam Dominus, cum forte viani
 Conspicitur diffusa levi ficulnea fronde,
 Nec jam maturum prædicta ex arbore fructum
 Carpere tempus erat, quam mox ut repperit ille
 Indutam tantum foliis, sed germine nudam,
 Prorsus inane virens ornatus inutilis horret;
 Percutitur subito radix afflata calore,
 Aruit et positio ramorum tegmine truncus.
 Instruimur tali legem cognoscere signo,
 Ne Christi famulo, solo sermone fatenti,
 Nomine confesso vivens operatio desit.
 Nam si Christicolæ nosmet sanctosque putamus,
 Aggravat hoc etiam, ni dictum facta sequantur.

finitas sacro devota pudori,
 iunctis virtutibus; et nisi mentem
 servans casto cum corpore jungat,
 t vitis; nec castam dicere carnem
 et, animus quam sic corrumpit adulter.
 , mœror, livor, discordia, luxus,
 plex, constricta manus, laxata voluptas,
 r cum corde hominis, tum semine mortis
 tis alant. En quo perducitur omnis,
 r gineo quæ se dum jactitat, intus
 r gravidam nescit turgescere mentem.
 r multis unum, quo cætera noscas,
 r Dominus plebem cum forte doceret
 ura supremum noscere tempus,
 r diem quo iudex imminet orbi,
 r sancto signatos chrismate confert,
 com nobis documenti in vertice monstrat,
 inque tamen sapientia dives adornat,
 olidum lentavit inertia sensum.
 riter requies complectitur una,
 am signans depressit lumina somnus.
 r medium vix forte quietis, et illud
 at noctis, quo Christus carne recepta.
 r obstructas, perrupto cardine lethi,
 r, inferne, tuas, spretoque sepulcro
 ra remeabat luce tenebris.
 r subitus rumpitque silentia clamor,
 ronsus adest, nocturnus corpore torpor
 r apidæ raptim properate puella.
 r ciliunt omnes, stratisque relictis,
 r as quesito lumine flammæ.
 r uinque, quibus cordi solertia major,
 r stinant, oleum tamen addere sumptis
 r fuit vasis, pinguique liquore
 r natis squalentem rumpere noctem.
 r lectum liquit pars altera succum,
 r mmigeras nequicquam sustulit hastas.
 r uis commoti luminis ignis,
 r carens languentem lampada fervor
 r siccam percurrit flamma papyrum,
 r piceæ nebula volumina fumi
 r pligra crescentes mole favillæ.
 r gnas tali videre paratu,
 r pon-o quæ cominus adveniunt,
 r et lentis pudibundum cura laborem.
 r submissa stultis tum vocibus orant,
 r manus torpentes suscitet ignes,
 r propriam sapientia pinguis olivum.
 r pariter tali sermone sorores:
 r da quidem vestrorum causa malorum,
 r hic oleum non plus quam sufficit affert
 r e sibi, constat quia copia vasis,
 r suum servat mensura liquorem.
 r situm partiri aut perdere succum,
 r cavis desint fomenta lucernis,
 r rum vobis dispendia nostra parabunt,
 r fessis torpescant lumina flammis.
 r cætae dictis, tristisque repulsa,
 r quocunque loci commercia fervent,

A Vena'esque manus; sed dum disceditur, ecce
 Introit sponsus thalamum, induxitque paratas,
 Atque vagas linquens exclusit porta sorores.
 Cernis virginei pereat quod nomen honoris,
 Ni fertur sanctus thalamis cœlestibus ignis.
 Felix illa manus, largis quæ provida donis
 Accensum pura fovit pinguedine lumen.
 Tantum namque olei vasis diffunditur amplis,
 Quantum poscenti miserans porrexit egeno.
 Illic Dominus palmis ardentibus ferre lucernas
 Admonet: hoc opus est, hæc claræ gloria vitæ.
 Suppetat ergo tibi pietas, patientia, virtus,
 Sed virtus animi; fragiles nam carne puellas
 Pretulit interdum cœlo constantia mentis.
 Eugenæ dudum toto celeberrima mundo
B Fama fuit, dum dat Christi pro nomine vitam.
 Ante tamen mulier foris processit in actus,
 Cum stipante choro sanctorum fieret abbas,
 Atque patrem complens celaret tegmine matrem.
 Sed postquam sancto cunctis perclaruit ore,
 Et meritis annisque graves, longaque verendos
 Relligione senes juvenili rexit in ævo;
 Impatiens recti, toto qui tempore serpens
 Mille nocendi artes, stimulisque inflammat amoris
 Quo famam violare cupit, dedit inde coronam.
 Commovet insano qui fingat amore puellæ
 Accendi Eugeniæ, motuque ardere virili.
 Turba senum turbata coit, quod crimine tanto
 Tam rigidam nuper potuisset solvere vitam
 Mens dejecta viri, viduatæque præsule summo
C Nil non posse dolet titubans perfectio carnem.
 Ducitur iste foro juvenis, sævumque tribunal
 Intrat adhuc monachus; vincit concordia fraudis,
 Et jam jamque reum secreti ignara tenebat
 Publica vis, odio tantum flammata sinistro.
 Conscia tum sexus proprii, cordisque pudici,
 Vincitur ut vincat jam prodens femina fraudem,
 Quamvis exterius carnem compulsæ fateri,
 In:eriore tamen servato permanet heros
 Semper tuta fuit casti custodia voti,
 Quamlibet impugnet miseri fraus callida mundi,
 Extendatque dolis laqueos, mendacia nectat,
 Non venit ad pronam mens culpæ ignara ruinam.
 Quosque fremens hostis fallaci tribulat astu,
 Purgandos sancto patientia discutit igni.
D Vendiderat quondam juvenem manus æmula fratrum,
 Et famulum Joseph tellus Memphis habebat;
 Pertulit ille quidem dominum, cum crimine falso
 Confictus voluisse nefas, quod triste refugit,
 Sustinuit tolerans ergastula, vincla, catenas,
 Dum spatium replicans geminos sol junxerat annos.
 Oblitus jam lucis erat, jam crine fluenti
 Nutritus macie tangebat terga capillus.
 Sed vegetante Deo mens nullis clausa tenebris
 Prævidet arcanum quidquid post exitus implet.
 Denique producto certatim gloria fertur,
 Non tantum venia; et precibus tunc ipse rogatus,
 Ut diadema libens captivos in vertice sumat,
 Exsilium regno commutat, prin:ipe servum.

Præmia servati cordis sic percipit iste.

Susannam post hunc dignis quis laudibus unquam
Excolat, infirmis quondam quæ vicit in annis
Improba vota senum, conjuratosque furoros?
Primum disjuncto quos cepit causa viritim
Consilio, solusque sibi promisit uterque
Spem culpæ, sed turpe calens in cordibus ignis
Conflavit mentem sceleris fornace duorum.
Conveniunt, nam forte die sic contigit una,
Abscessu flecto diversa ut parte redirent.
Inque nemo venere simul, vulgata vicissim
Pauditur alterno flagrans in corde voluptas.
Illic incautam fallentes fraude puellam
Appetere simul; poscunt consentiat ante
Dedecoris tantum moveat quam fama rebelli,
Moxque retorquendum facinus, ni cedat, in ipsam
Confessi ardorem pariter mendacia produnt
Disposita, et laqueos pandunt, quos nectere vel-

[lent.

Anceps illa diu secum luctatur, et hærens
Fluctuat incertæ quo vergant pondera mentis:
Lex peccare vetat, rursusque infamia terret
Hinc iterum duos precibus mollire furoros
Tentat, et obscenas lacrymis restinguere flammæ.
Sed postquam nullis precibus monitisque remotos
Obstrictosque senes vicit cognata libido,
Femina præclaro mentem succensa pudore
Decrevit tunc casta mori, ne crimine tanto
Ambirent miseram carnis commercia vitam
Cælum teste vocat, famamque recusat inanem
Judicio contenta suo: cum conscia corda
Commendat superæ fidei, servatque futuris.
Maluit ille tamen secreti inspector apertum
Examen præstare loco, facinusque reclusum
Pandere, et objectas laqueis producere fraudes.
Spectabat vanis commotam fletibus urbem
Junior ille puer, pueris tribus ipse futurus
Post comes, undanti quos jecit Parthica flammæ
Contempto imperio flammis ferventior ira.
Arsit contracto pariter crescente calore
Hinc furor, inde fides, sanctis dum mollior ignis
Serviit, et tepido conclusit pruna rubore;
Donec miratus cessare incendia satrapæ
Jussit, et astantes flammæ copia cinxit.
Hos meritis æquans Danielis proxima virtus
Horrida frendentum compescuit ora leonum,
Dum prius accensî stimulis famis atque furoris,
Frenatoque simul sternentes corpora rictu,
Incolumem lambunt inter jejunia pastum,
Cum sumat tamen iste cibos, quos vertice pen-

[dens

Angelica librante manu per inane citatus,
Subjectas calcans immotis gressibus auras,
Intulit illatus fascis cum fasce propheta.
Excepit Daniel transmissas desuper escas.
Fereula longinquis migrant ferventia terris,
Asservantque suos peregrina in sede saporos.
Hic ergo impubes Susannam forte videbat
In tormenta rapi, veri quam nescius ante

A Vulgus inauditam damnaverat, et simul omnes
Insontis sontem certabant cernere mortem;
Cum subito in medium juvenis se proripit agmen,
Accensum tenera castigans voce tumultum,
Cur tanto ex cœtu nullus rem judicat, ac se
Liber ad injustum clamat non currere lethum?
Protius ad verbum pueri permota repressit
Turba sequax animos; judex decernitur ipse,
Consultorque senum, per quem via vera patescat.
Consultit avulsos quisnam sit criminis ordo,
Sed dum discordans responsum præbet uterque,
Conjunctum facinus disjuncta voce fatentur.
Tunc omnes pariter timor accipit: undique cla-

[mor

Tollitur, auctores sceleris plebs obruit omnis,
B Laudaturque Deus, qui nunquam vota bonorum
Deserit, auxiliumque suum pro tempore monstrat.
Et tamen his prior est quæ virginitate pudica
Intactum præfert ad vota perennia corpus.
Nam si terrena nubentem lege puellam
Asservasse toros, atque unum nosse cubile,
Mortali tantum laudatur judice cœtu,
Conjice virgineis quantum disponitur illic
Quo Christus vocat hinc meritis, ubi sede superna
Humanum in partes dirimet genus arbiter orbis.
Agnos dextra levans, lævos contemnet ut hædos,
Stabant angelici mirantes facta bonorum
Laudantesque chori: cunctis commune patebit
Decursæ carnis meritum; fraus nulla tenebris
Abdere, vel notas poterit subducere culpas.

C Illic nota tibi subsistens vita petatur,
Quo justus ditat dispensans præmia judex.

Quondam succinate quod dictum est ore magistri,
Dum viget officio famulans solertia Marthæ,
Attentamque tenet verbi virtute sororem,
Cura cibo melior, pastu quæ digna perenni.
Tunc vacuas Domino depromens Martha querelas,
O doctor, non cernis, ait, quod sola paratu
Vexor, et hæc nullum confert germana levamen?
Cui Christus sic forte refert: Sunt plurima quæ te
Obstrictam retinent, melior sed causa quietis,
Lectaque nec poterit Mariæ pars optima tolli.

Sic, germana, suis dum flagrant sæcula curis,
Electam servare tibi non desine partem.

Te meruit primam cognatio tota patronam,
D Jam te signiferam sequimur, vexillaque Christi
Te portante libens sectatur stemma parentum;
Quos licet antiquo mundus donasset honore,
Et titulis monstret generoso semper ab ortu;
Plus tamen ornavit divinum insigne gerentes,
Ordine quod proprio sanctas meruere cathedras.
Non atavos jam nunc tibimet proavosque retexam,
Vita sacerdotes quos reddidit inclyta dignos:
Pontificem sacris assumptum respice patrem.
Cumque tibi genitor vel avunculus undique magni
Post fasces placeant populorum sumere fascem,
Suscipe quos humiles patrum ad consortia fratre
Officio similes nectens Ecclesia junxit.
Pro quibus assiduas Christo persolvere gratas,

Fundere vel fletus non tædeat; ut tibi nullus
Fratrum de numero desit, cum præmia sumes

* Labbens in Nova Bibliotheca mss. librorum, edit. Paris. 1653, pag. 226, ex ms. codice Naudeano tres sequentes versus descripsit, qui in omnibus editis desiderantur:

A Factis digna tuis, materque effecta parentum
Virginæ victrix sociabere læta coronæ *

Alchimus hæc lubrico texti quæ carmina versu
Binis jam brevibus sex sENA VOLUMINA pennis
Conscripti, eu celeris deuo sub lumine solis.

GALLANDII ADNOTATIO

DE ALIIS AVITI POEMATIS EJUSDEM ARGUMENTI, NON EDITIS.

Præter hos quinque libros, et sextum, qui atque solet ad Fusciam sororem, carmen hæc hactenus Aviti nullum prodit; nec plura his olim Gregorio Turonensi et Isidoro cognita fuisse Aviti poemata constat. Sed alia tamen non pauca diversis de rebus ab eo versibus scripta docet epistola ad Apollinarem fratrem. De quibus sermo nobis hoc loco non est; sed de iis tantum libris qui Mosaicam historiam continuantes, Exodum, et reliquas Heptateuchi partes persequuntur, atque Alcimi Aviti nomine in nonnullis bibliothecis reperiuntur. Quos ego ut ad Avitum pertinere non abnuerim, adeo tamen rudes passim et impolitos, ac mendis scatentes in tribus quæ vidi exemplaribus animadverti, ut religionis sit, opus quod auctor ipse, ni fallor, hoc habitu premi mallet, in lucem evulgare. Singulorum autem librorum initia, si cui animus est cognoscere, ex subjecto indice deprehendet.

(a) ALCIMI AVITI METRUM IN EXODUM.

Versus continet 1327.

Interea varios agitant dum tempora cursus,
Et nova succiduos surgit de germine proles.

IN LEVITICUM.

Versus continet 308.

Postquam conspicuo longinqua in devia templo

(a) Pauca hæc Aviti quæ sequuntur, post Sirmundum ab aliis edita, desiderari noluimus, ut Avitus qua licet integer hic exstaret. Epistolam quoque Symmachi papæ ad Avitum adjicere visum est, nec

Extrema est imposita manus, mox cura sacrorum
Vatibus incubuit.

IN NUMEROS.

Versus continet 689.

Verterat interea solitis se cursibus annus
Mensibus explicitis sua per vestigia currens.

IN DEUTERONOMIUM.

Versus continet 287.

Hactenus informis eremi vexatus arcenis
Jordanem ad fluvium populus promoverat arma.

IN LIBRUM JESU NAVE.

Versus continet 432.

Hæc inter Dominus Jesum dignatus adire
Promittit validis sublimem confore donis
Admonitum transire vadum Jordanis amœni.

IN LIBRUM JUDICUM.

Versus continet 693.

Postquam conspicuo Jesus decesserat actu,
Reddideratque Deus famulum post bella quieti,
Confestim Judæa tumens sibi pascere regem
Incipit, et Dominum quæ sit sententia poscit.

C non episcoporum coram rege Gundebaldo collationem, in qua primas partes habet Avitus, imo catholicorum antistitem ipse unus sermonem habet.

AD SIRMUNDIANAM AVITI EDITIONEM AUCTIONARIUM.

S. AVITI VIENNENSIS

EPISTOLÆ QUATUOR.

Primum a Joanne Ferrando presbytero societatis Jesu anno 1661 ex veteri codice ms. clariss. viri Petri Marnæi senatoris Gratianopolitani, rursus a viro clariss. Stephano Baluzio ex eodem codice ms. emendatiore editæ anno 1678 in libro primo Miscellaneorum.)

* EPISTOLA PRIMA.

AD GUNDOBADUM REGEM BURGUNDIONUM.

Avitus episcopus domno regi.

Quæstio quam pietas vestra disacerendam proposuit, tota prorsus ad interiorem figuram spiritali consideratione referenda est. Neque enim illud centuplicato tenore promittitur reformandum, quod unusquisque animo miserendi alimonie pauperum pia professione contulerit; quia et in hac ipsa elemosynaria largitate, in qua operantis sensus potius quam census aspicitur, non est doni quantitas pensanda, sed stu-

* Hanc epistolam antea evulgaverat Baluzius in Appendice actorum veterum ad Agobardum, tom. II, pag. 156.

D dii. Quo factum est per evangelicam lectionem, ut infinitis auri argentique donariis paupertina nummi duplicis præferatur oblatio. Quæ si utique viduæ donatrici ad mensuram centupli redderetur, sine dubio cunctis minus reciperet quæ minus omnibus intulisset. Unde et sanctus Petrus cum dixisset: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te (Matth. xix, 27)*, qui certe, sicut lectio docet, nihil aliud quam retia reliquerat quibus tenuem victum piscandi artificio transigebat, responsum illi est: *Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem*

Appendice actorum veterum ad Agobardum, tom. II,